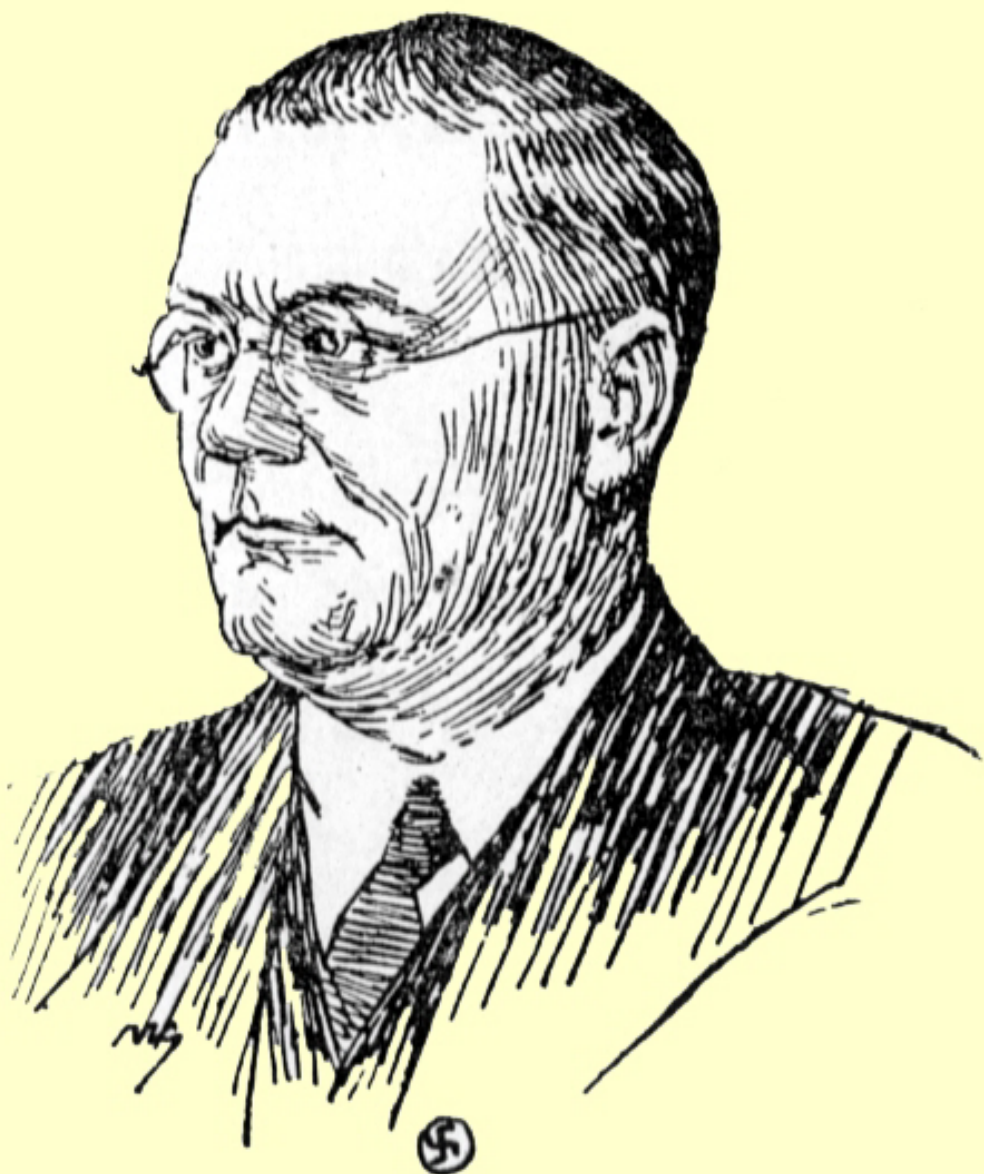

Нова Европа

Периодична библиотека за државните проблеми на новия ред

P. Rüterbusch

Проф. Паул Ритербуш
Професор по държавно право, Ректор на университета в Кил,
Директор на Института за политика и международно право,
Член на Германската академия

DAS NEUE EUROPA
STAATSRECHTLICHE PROBLEME DER NEUEN ORDNUNG
HERAUSGEBEN VON PROF. Dr. L. Wladikin - Sofia

ERSTE REIHE

HEFT 6

Prof. Dr. Jur. Paul Ritterbusch
Mitglied der Wissenschaftlichen Akademie des NSD.-Dozentenbundes
der Christian-Albrechts-Universität zu Kiel
Mitglied der Akademie für Deutsches Recht

**Demokratie
und
Diktatur**

Über Wesen und Wirklichkeit des
westeuropäischen Parteienstaates

Проф. Паул Ритербуш

*Професор по държавно право, Ректор на университета в Кил,
Директор на Института за политика и международно право,
Член на Германската академия*

Демокрация и диктатура

**Същината на западноевропейската
Партийна държава**

Превод от оригинала с позволението на автора
СОФИЯ - 1941

Съдържание:

- ✘ Идеологичното раздвоение на Европа в демокрация и диктатура, и 6
задачите на германската наука.
- ✘ Понятие и същност на класическата демокрация и на съвременното 15
западноевропейско държавно устройство.
- ✘ Понятие и същност на западно-европейската партийна държава. 21
- ✘ Истинското противоречие между западно-европейската „демокрация” и 32
националсоциалистическото държавно устройство и истинската общност
на европейските народи.
- ✘ Понятие и същност на националсоциалистическото водаческо 39
политическо устройство и неговото противоречие с компромисното
политическо устройство на западноевропейската демокрация.
- ✘ Послесловие от редакцията. 45
- ✘ Вътрешните противоречия на либералната демокрация, от проф. д-р Л. 47
Владикин

Идеологичното раздвоение на Европа в демокрация и диктатура, и задачите на германската наука.

„В политическия свят на нашето време се сблъскват идеите на две противоположни философии: тази на тоталната държава, в която индивидът съществува заради силата и славата на държавата и има да изпълнява дълг към диктатора; и онази на демокрацията, според която държавата съществува, само за да даде възможност на всеки индивид да прояви в най-висша степен своята личност като член на общността¹.

С тези и тям подобни аргументи, в днешна Западна Европа, преди всичко в Англия и Съединените щати, се цели да се установи и обясни една абсолютна и непреодолима противопоставка, която да се издигне до „communis opinio“, а това всеобщо мнение, след 1933 г., да образува политическата действителност на Европа. Тази противопоставка се означава с думите демокрация и диктатура. С обикновеното рисуване в „бяло“ и „черно“ и с опростената аргументация, които се употребяват при изработването и противопоставянето на абсолютни противоположности, западноевропейската политическа система, означавана като демокрация, свързва всичко, което във всички времена съответствува на човешкото достойнство и на човешката същина и което може да се нарече свобода, личност, истинска общност, или право и справедливост и др. т. На него се противопоставя всичко онова, което се характеризира като диктатура или с името тоталитарни държави, т. е. онова, което простият човешки разум и елементарното чувство отхвърлят като недостойно за човека и като противоречещо на всяка човешчина. Според това схващане, с основаването на тоталитарната държава и на диктатурата се характеризира не само един упадък от по-висшето развитие на човечеството и от особените ценности на европейската култура, но преди всичко едно връщане към една вече превъзможната абсолютна епоха на европейската история.

Необходимо е още от началото да изтъкнем съзнателните пропагандаторски намерения и действия на тази класификация и на едно такова разграничаване на европейската политическа действителност, построена върху простата формула: демокрация и диктатура. Това разграничение е направено с оглед на това: на първо място да осигури собствената политическа система чрез онова абсолютно рисуване на нещата с „бяло“ и „черно“; да я защити, да я оправдае и да я свърже с всичко онова, което Трябва да съставлява общностните идеали и ценности на европейското културно развитие. То е направено по-нататък и с оглед на това: да се разпокъса Европа в един свят на непреодолими политически и идейни противоположности. Между тия съзнателно доведени до абсолютна противоположност сватове на идеи и ценности, непримиримостта и свързаната с нея враждебност ще ни се представят като нещо неизбежно. За тази враждебност, идеологичното противопоставяне на демокрация и диктатура означава още и едно грижливо духовно обкръжаване на така наречената тотална държава. Да, щом като човек я противопоставя като естествен враг и противник на всичко онова, което за простото човешко чувство е разбираща се от само себе си

¹ Вж. Constructive Democracy, стр. 14—15, London 1938.

ценност, унаследен идеал и обикновена човештина - това значи, че се проповядва един вид кръстоносен поход срещу нея².

За научното съзнание и за действително-критическото понятие на европейската политическа действителност, такава една опростена формула, с която просто и общовалидно трябва да се обхване и да се оцени един толкова разнообразен свят на политическия живот и на политическите събития, на борба и на преобразования, какъвто представлява днешна Европа - трябва от началото още да се вижда подозрителна. Всеки учен знае много добре, че една опростенческа и дори загрубяваща аргументация ще може да направи една даденост по-ясна, като я сведе до едно по-добро и по-точно общоразбираемо понятие; че тъкмо едно такова опростенчество може да бъде гениалното схващане на същественото и на истински действителното в една форма на дадено явление. Но всеки учен знае също, че един такъв опростенчески начин на разглеждане само тогава е научно оправдан, когато в него и с него действително се схваща истинската същина на изучавания предмет. Защото науката служи за познаването на истината и действителността. Ако тя не прави това, тогава тъкмо тя - във формата на опростенчески начин на разглеждане и установяване на понятия - ще бъде действителният извор на неистина и пречка за обективно познание.

Поради това, за действителното научно-критическо съзнание е проста и ясна необходимост: да не приема една такава, дадена във формата на лозунг, класификация, без самата тя да се свери с действителността, да се пробва и познае като задоволителен факт. Едно безкритично приемане на днешната политическа действителност в Европа като класификация на диктатура и демокрация, би било доказателство за ненаучно отношение към предмета и за отказване от чистата научност. За безпристрастното научно изследване - тази класификация и това разграничаване, изразени от Западна Европа, които както науката, тъй и най-грубата пропаганда на насъскване с всички средства, се опитват да издигнат до общо убеждение, - нямат никакво авторитетно значение. Поради това, необходимо е да се изследва безпристрастно и неповлияно от

² Скрытите замисли, които се съдържат в противопоставянето и идеологичното раздвоение в Европа в диктатури и демокрации, имат за цел враждебното обкръжаване на тоталитарната държава, която най-ярко се представляваше от Германия.

За всеки познавач на Англия не беше нищо ново, че борбата на Невил Чембърлейн за мир и разбирателство с Германия - както то беше изразено в общите изявления на Хитлер и на самия Чембърлейн - трябваше да бъде и ще бъде същевременно една решителна борба срещу онази английска опозиция, която днес в Англия е характеризирана като „военна партия”. Тая опозиция се води от Уинстън Чърчил, заедно с така наречените млади консерватори, представлявани от Антони Идън, Имри, Николсън и Дъв Купър, с опозицията на либералите, водена от Синклер, с опозицията на работническата партия на Атли, с широко влиятелните кръгове на английската църква, та и с комунистите. Тук съществува в действителност един английски народен фронт, който е силно повлиян от еврейството, остро враждебен е на националсоциалистическа Германия и открито води към обкръжаване и бъдещо стълкновение. Тая опозиция представлява същевременно един интелектуален фронт, който отчасти се включва в силно повлияната от еврейството английска наука, и се представлява от учени като Беркер, Коле Ласки, Алфред Цимерн и други, та дори до литератори и журналисти от типа на един Strachey и Wickham Stead. Това е онази опозиция, която стои преди всичко зад съзнателното разделение на Европа в демокрации и диктатури. Това еж. ония учени, литератори и журналисти, които с всичката си сила застъпват тази противоположност на политическите идеи и проповядват един вид кръстоносен поход срещу тоталитарните държави.

Забележка на редакцията. Тези мисли на проф. Ритербуш, изказани в тази ценна научна книга късо време преди Англия да обяви война на Райха, показват колко точни познания и колко вярно око е имал нашият автор.

нищо, дали класификацията - демокрация и диктатура - е едно истинско познание на европейската политическа действителност и дали на нея съответствува едно политическо и научно понятие.

Нека отнапред още, с всичката тежест определим едно: ние отричаме като несъвместимо със запазването на великата традиция, честта, достойнството и уважението на германската наука, щото в обяснението на тази проблема да се движим, подобно на мнозина видни представители на науката в така наречените „демокрации“ върху една основа, на която липсва всяка обективност и която, според нашето схващане, означава унижаване на вечния стремеж на науката към истина и към познание на действителността. Каквото се твърди и пише, от науката на така наречените велики „демокрации“ и което трябва да се подчертае, тъкмо от нейните най-видни представители, по отношение на националсоциалистическа Германия, без никакво изследване на действителните факти, не само е едно невероятно оскърбление на безусловно необходимото за науката критическо съзнание и на стремежа към истината, но е същевременно една във висша степен ненаучна, проста пропаганда, която Западна Европа си мисли, че може да вмени в грях тъкмо на днешната германска наука. Нищо не ще увреди науката на така наречените велики демокрации, ако тя искрено признае необходимостта да вникне в действителността и да изрази като истина само онова, което се познава чрез нея. Нищо не я оправдава, загдето разпространява с голям патос предварително съставени мнения, които не отговарят на действителността и на нейното критическо изследване. Защото никой не дискредитира науката повече, отколкото ония, които с абсурдни тенденциозни твърдения и с безкритични, предварително съставени, мнения най-тежко подкопават сериозния стремеж към научната истина. Срещу такова едно дискредитиране и срещу едно такова злоупотребиране с науката, човек може да се бори само като остави да говори изследването на действителността и на истината. Ние Трябва да сме на ясно върху това, че ние и днес в науката, както и в много други съдбоносни работи, повеждаме борба срещу тази безкритична и тенденциозна псевдонаука на Западна Европа, защото желаем да бъдем истински пазители и представители на една велика европейска научна традиция и на едно незаменимо развитие на науката. Със съзнанието за нашата отговорност, ние Трябва да се противопоставим на стремежа да бъде науката предадена и унижена до научна безкритичност и до тенденциозно образуване на мнения³. Също и тук Трябва да се каже, че ние, „дивите“ все пак сме по-добри европейци. Защитата на Европа и на нейното научно развитие, се падна нам.

Липсата на обективност и съзнателно фалшифициращото действителността оскверняване на науката никъде не може да се проследи по-ясно, отколкото в разискване на темата, която образува нашия проблем. Поради тази липса, едва ли е вече възможно едно сериозно разискване с повечето представители на политическата наука на така наречените демокрации, понеже те, заплетени в предварително съставени мнения, твърдения и враждебни замисли, както и поради чувство на собствена несигурност и страх да бъдат отречени чрез научната дискусия, **в същност съвсем не искат сериозно да разискват**. На научните представители на чужбина липсва чувството, което всеки добросъвестен човек би могъл да има поне по инстинкт, а

³ Доказателство за една такава псевдонаука е, например, книгата на Роберт А. Бреди: *The spirit and structure of German fascism*, London 1937. Това лошо издeлие, чийто предговор е написан от евреина Н. J. Laski зад мантийката на научната обективност, крие едно напълно фалшиво понятие за националсоциалистическия светоглед и за създадения от него народен ред.

именно, че не всичко, което става в тия така наречени диктатори, е дело и въздействие на един зъл принцип, но че също и в тях има стремеж към истината и към познанието на основите и отношенията в социалното формиране и в обществения ред. Този стремеж е от край време свойствен на германеца. Във фарисейската надменност и гувернантското наставничество, които, съпоставени с висшето положение и чувство на отговорност у **германската наука** пред вечните закони на истината и действителността, действуват още по-обидно, понеже внушават, че германската наука не може да каже истината, понеже не сме - изглежда невъзможно да се допусне мисълта, че това, което днес става в Германия, би могло да бъде нещо повече от произволния резултат на алчни за власт диктатори или деспоти. Да се обяви всичко за нещо без всякаква стойност само защото противоречи на собствената идеология и на собственото схващане без каквото и да било действително критическо изследване, е една рядка наивност. Ясно е внушението, че всяко по-висше човешко достойнство и развитие, че всяка истина и всеки действителен идеализъм естествено е у дома си само в тий наречените „демокрации“, докато така наречените „диктатури“ не са нищо друго, освен прояви на недоброкачественото и на злото. Често пъти човек не може да прикрие своето удивление пред наивността на такова схващане. Изглежда, че човек не може дори да постави чисто научно-критическият въпрос: дали тъкмо в това, което предварително е осъдено като историческа грешка на развитието, не лежи законът на историята, че в него се извършва нещо повече, отколкото едно случайно развитие, което е продукт на субективен човешки произвол⁴.

Преди всичко нека изтъкнем, че провалът на така наречената Ваймарска „демокрация“ и утвърждаването на националсоциализма в Германия са онова, което изплаши днешна Западна Европа, и преди всичко англосаксонците, за сигурността на техния мисловен свят. Утвърждаването на фашизма в Италия не ги беше обезпокоило толкова много. Обаче, от 1933 г. насам, с утвърждаването на така наречената „тоталитарна държава“ в Германия, самата сигурност на западно-европейската идеология, в която се вярваше да е включена и Германия, с нейната Ваймарска междинна организация, е най-дълбоко разклатена. С въвеждането на Ваймарската „демократическа“ конституция Германия се смяташе окончателно подчинена на тяхната идеология, а в самата Германия тя беше издигната като норма на живота, на ценностите и на познанието. Но ето, че западните демокрации се виждат отново принудени пак да обсъждат положението си, собствената си историко-политическа форма, да ги защитават и оправдават. Схваща се необходимостта да се промисли отново основанието на собствената същина и идеология, на собствената политическа система, а именно, тя да се разясни, изхождайки от собствена същина като исторически необходима и като съответстваща на политическия, социалния и нравствения процес. По този начин да се издигне до позитивно убеждение. Тази необходимост се схваща много повече, отколкото самосигурността на западно-европейската идеология, защото последната най-зле е застрашена от бунтовниците и разколниците в собствения лагер. Това поставя пол съмнение „демократическата“ идеология като характерен израз на собствената същина. Без съмнение защитата на „идеологията“ на тоталитарните държави е същевременно защита на вътрешните, водещи към нещо ново, сили, които, сравнени с демократическата идеология, чрез показване на нейната Несъвместимост със собствената ѝ духовна същина, се представят като носители на нещо чуждо.

⁴ Трябва особено да се подчертае, че характеристиката се отнася в най-голяма степен до науката на така наречените „неутрални“. „Неутралитетът“ на „неутралните“ се нуждае, в областна на науката, от проникновено осветляване и изследване.

Доколко всичко това е вярно, показват публикуваните в началото на тая година под наименованието „Конструктивна демокрация” речи на английски държавници, партийни мъже и учени, които са държани, както се казва, на „Първата меродавна междупартийна конференция върху проблемите на демокрацията в Англия от появяването на модерната тотална държава”⁵. В едно предварително дадено официално изявление из тия авторитетни речи на видни английски държавници и партийни мъже се казва: „Може би най-голямата трагедия в историята на човечеството е връщането назад на Германия, на най-високообразованата нация в света, към един антирационализъм”. По нататък се казва: „Онова, което е най-застрашително за демократите, това е, че Хитлер можа да постигне всичко това сред високообразования народ на света”⁶. Самият факт, че тъкмо най-високо образованият народ се е изкубнал от фронта на така наречените „демокрации”, е причината, която ги кара да се замислят върху въпроса, дали собствената им духовна позиция и собствената им политическа система още съответствуват на закона на историческото развитие и на собствената им същност. Пита се, как може един народ с толкова високо образование да се предаде така безусловно на „простата пропаганда”, на „суровата власт” и на „суровите методи” и средства на един такъв „диктаторски деспот”. Как може, пита се по-нататък, разумът в един толкова високо образован народ да се надвие чрез „простата пропаганда”, и всяко разумно мнение, което, естествено, би било „разумно”, само ако е насочено срещу така наречените „диктатори”, напълно да се преодолее от „пропагандаторските методи на диктатора”.

Когато човек чете тия изявления, в същност той е така изумен от факта, че никой не идва до близката мисъл, че ако признатият за „най-образован” народ се отправя към новите форми на своя исторически живот, че ако той се решава така единодушно и безусловно за новосъздаденото, това все пак би могло да бъде в действителност нещо повече, отколкото проста пропаганда, нещо повече от произволното, макар и с най-префинени методи достигнатото изкуствено образуване на мнения. В същност би могло да се приеме, че един до известна степен критически човек все пак би Трябвало да дойде до мисълта, че всичко това, може би, се извършва по една дълбока необходимост и че може би, се изпълнява един закон на историческото развитие, като нещо необходимо и нужно.

Необходимо е, обаче, да бъдем напълно на ясно върху голямата опасност и опустошаващото пропагандаторско действие на класификацията на Европа в диктатура и демокрация. Един път вече беше определена Германия и преди всичко главният носител на стария Райх, Прусия, като неприятел на по-висшето и по-прогресивно развитие на човечеството. В моралната подготовка на световната война „абсолютната” и „милитаристична” Прусия беше очернена в целия свет с упорита пропагандаторска работа, беше определена като смутител на човешкото развитие, което трябваше да достигне до една по-висока степен западно-европейската демокрация. По тоя начин Германия беше не само военно и политически, но и преди всичко духовно обкръжена, и то от една идеология и един мисловен свят, който е много по-опасен, отколкото всички други. Така наречената милитаристическа и абсолютистическа Германия беше подпечатана с печата на общ враг на човешкото развитие.

Германската философия и наука бяха представени като противоположна двойка на действително основния закон на развитието и на насоките на напредъка на европейския дух. Приблизително по тоя начин би се писала главата на злепоставянето,

⁵ Constructive democracy, London 1938, S. 10.

⁶ Също там стр. 15.

я заедно с това и на постепенната, в продължение на десетилетия, упорито извършена духовна работа за изключването на Философията на германския идеализъм и преди всичко на хегелианството, която беше почти напълно завладяла английските университети през втората половина на XIX век⁷. Сигурно това би била една от най-интересните глави на по-новата история на философията, да се очертае политическата основа, която обуславяше борбата срещу Хегеловата философия в Англия, една борба, която се водеше до там, да се представи германската философска мисъл като съществено чужда и напълно несъвместима с мисленето на запада и с цялото европейско духовно развитие, и да се направи тя в края на краищата отговорна за световната война⁸. Тази глава би била една от най-интересните за духовното обкръжаване на Германия преди световната война. Наред с несъвместимостта на политическите системи, тогава съзнателно се изработваше и една безусловна противоположност на политическите философии и на, целия духовен живот. В същност това, което ставаше тогава, намира днес своето повторение в изработването и разпространяването на безусловно противоположните, непримирими политически идеологии, които се разглеждат като политически системи, кристализирани в демокрацията и диктатурата. Преди европейската война, философията на Хегел, която беше представена като израз на германския дух и главно като същинския духовен образ на прусачеството, се обявяваше за непримирим враг на идеалите на европейския хуманизъм и на особените ценности на европейските културни и духовни богатства⁹.

⁷ Далото на една цяла генерация от най-значителните английски философи, беше по един най-решителен начин повлияно от германския идеализъм, когато около средата на миналото столетие беше публикувано съчинението на Stirling „The Secret of Hegel” Нека тук да споменем само по-значителните: E Caird, Th. H. Greens, D. Bosanquet, J. M. T. E. Mac Taggart. От тях Bernhard Bosanquet, за своето съчинение „Philosophical Theory of the State”, е най-тежко оспорван, понеже никой друг като него не е издигнал мисленето на тази генерация до една система на политическа философия. Наред с неговото съчинение, съчиненията на Thomas Hill Greens „Political obligation” са най-висшите постижения на тази философия. Главата „My Station and its Duties” в „Ethical Studies” е изобщо едно от най-скъпоценните произведения на една чисто политическа философия през последната епоха на английската история на философията.

⁸ Една история на философията от външно-политическа гледна точка сигурно би била нещо ново. Трябва да се съжалева твърде много, че голямото вливащо се в световната война обяснение, което същевременно беше в най-висша степен нещо духовно от тая гледна точка, не е нам-рило още никакво философско историческо разглеждане. Без съмнение това е едно опущение, че нашата история на философията в това отношение е действително неpolitична, съвсем не познава голямото духовно обяснение, което се извърши преди световната война срещу германския дух и германската философия още по-малко тя оценява политическата, или по-точно, външно-политическата причина на това обяснение. Тъкмо философското обяснение, което се направи преди всичко за германския идеализъм в англосаксонските страни е решаващата част от оная световно-политическа борба, която доведе до избухването на световната война. Този поход на злепоставяне намери естествено своя най-висок разцвет във време на войната. От „Научната” военно-пропагандаторска литература нека споменем само някои книги, чието изучаване може да действува особено поучително:

J. H. Muirhead, German philosophy in relation to the war. London 1915.

H. L. Stewart, Nietzsche and the ideals of modern Germany. London 1915.

G. Santayana, Egotism in German philosophy. London and Toronto.

Clutton Brock: The Ultimate Relief. London 1916.

Charles Andler, Le Pangermanisme philosophique. Paris 1917.

G. Langlois, L'Allemagne barbare. Paris

J. Flach, Essai sur la Formation de L'Esprit public allemande. 2. ed. Paris 1915.

⁹ Тази духовна борба и цялата, днес също постоянно повтаряща се, аргументация срещу германския идеализъм и преди всичко срещу Хегел, намери своя най-концентриран и най-стегнат мисловен израз в съчинението на, S. T. Hobhouse: „Метафизическата теория за държавата”. Съдържанието на тази книга замества съдържанието на цяла една библиотека. Тя съдържа лекции, четени през 1917/1918 год. и биде публикувана едва през 1918 год. под заглавие „The Metaphysical Theory of the State”. През 1924 год. тя

Националсоциалистическият светоглед, като идеология на тоталитарната държава, днес се явява в ролята на този непримирим враг. Във връзка с това zlepоставяне на идеалистическата философия в Западна Европа, подкрепата, която тя намери в Германия преди, в и след войната, в либералистическия и марксистическия духовен свят, представен главно от евреи, би била една достойна за внимание глава от едно повлияно от евреите zlepоставяне на всека най-добра германска духовна проява. Трябва да сме на ясно върху това, че обширното отрицателно оценяване на Хегел и погрешното обсъждане на неговата философия, което и днес още господства у нас, е повлияно от онова време на духовно обкръжаване и zlepоставяне, чиято аргументация срещу Хегел и често неясен апарат от понятия винаги и навсякъде се повтаря, без да знаят всеведущите съвременници кога и от какво те са образували в същност своята преценка върху Хегел и своето схващане върху неговата философия¹⁰. Ние познаваме действието на тази планомерна продължаваща се през много години пропагандаторска акция на духовното обкръжаване. За съжаление, тогава тя намираще непосредствена подкрепа в духовно и по светоглед разпокъсаната Германия. Съзнателно се поставяше духовна Германия срещу политическа и военна Германия и тези „две Германия“ бяха любимата тема на вътрешни и външни противници.

В и след световната война Германия беше обявена за неприятел на едно мирно европейско развитие изобщо. Тя беше заклеена като престъпница по навик срещу Европа. Срещу този неприятел и траен абсолютен спор на европейското общество, европейската следвоенна организация беше изградена върху мирни диктати и Обществото на народите ѝ търсеше начин морално да я оправдае. Ако Франция беше носителка на тия понятия на следвоенното време, насочени срещу Германия, на тази идеология, с която духовно се подкрепяше колективната организация на Обществото на народите против Германия, то новата класификация на Европа в диктатури и демокрации, по своето същество е един англосаксонски духовен продукт и главно Англия е носител на тази голяма идеологическа дейност и на тази духовна пропаганда на обкръжаване. Отново ние наблюдаваме във всички области същите методи и същите средства, които не са чужди за познавача на духовното обкръжаване на Германия преди световната война. Който само знае, как наистина постепенно, но безогледно, постоянно и с най-голяма жилавост се извършва по този път едно ново духовно обкръжаване на Германия, а също и на Италия, той знае, че това духовно обкръжаване не може да ни намери неподготвени. Ние не трябваше да влезем в тази клопка, неподготвени и почти несъзнателно, както духовна Германия от преди световната война, която беше духовно и волево неспособна да се противопостави на лозунгите, които отчасти и самата тя одобряваше.

Тук ние виждаме смисъла на нашето изложение. То иска да покаже на учените това, което те, стоейки в работата на ежедневието и неразбирайки правилно своята задача в тая работа, често не виждат ясно и разглеждат често пъти онова, което не

биде публикувана по един характерен начин в германски превод, с предговор от евреина Stier-Somlo, макар че действително големите произведения на английската политическа философия, срещу които тя се противопоставя, до днес още не са приведени.

¹⁰ Обикновената и широка разпространената, издигаща се до общовалидно убеждение, аргументация срещу философията на държавата на Хегел, в Германия е намерила израз в книгите на двама евреи, които могат да бъдат взети за пример за литературата на една цяла епоха: *Франц Розенцвайг*: „Хегел и държавата“, Мюнхен, 1920 год. и *Херман Хелер* „Хегел и националната мисъл за силна държава“. Сравни също статията на същия автор в „*Zeitschrift für Politik*“, Bd. 13. 1924, S 132 ff. Хегел и германската политика.

принадлежи към науката в истинския смисъл на думата. Защото борбата срещу изтъкнатото фалшифициране на истината и действителността не е само предимно политическа, но е в истинския смисъл една научна задача, която ние има да извършим. При това, ние трябва да противопоставим на западноевропейската наука едно нещо в пълната му яснота: фарисейското съжаление за германската наука, което човек постоянно може да чете и да слуша в изявленията на западноевропейската общественост, било в пресата, в речи, било в научни списания и трудове, че тя не смее да пише и казва това, което би искала и което е истина, е едно безумие. Без съмнение, ако човек вземе за истински представители на германската наука емигриралите от Германия евреи и онова, което те застъпват, тогава, наистина, може да се дойде до мисълта, че още съществува противоречието между политическа и научна Германия, от които последната - научна Германия, не може да има думата, или поне само там, където тя е емигрирала. Духовна Западна Европа трябва да бъде на ясно върху това, че с такива схващания става жертва на една чудновата измама. Една „опозиционна духовна Германия“, която се намира в противовес на политическа Германия, е една спекулация на Западна Европа, която не само е абсолютно погрешна, но също е една обида за съвременната германска наука¹¹.

В разглеждането на този проблем не трябва, разбира се, да се поставят твърдения срещу твърдения. Класификацията на Европа в демокрация и диктатура не трябва да се отрече чрез това, че се твърди, какво Германия е също една демокрация, а не диктатура. Преди всичко това, което ние пишем, не трябва да бъде една защита срещу западноевропейските обвинения. Защото онова, което германската народна общност в своето суверенно решение определя като своя историческа съдба, подлежи на присъдата (преценката) само на Провидението, което може да решава върху заблудението, грешката и вината, но по никой начин не подлежи на присъдата (преценката) на някоя западноевропейска държава, а камо ли на храмопазачите на тъй наречената европейска хуманност. Далеч от всяка предварително съставена схема от понятия, ние искаме да изследваме политическата действителност на Западна Европа в нейните съвременни условия и в нейната фактическа форма и да изкажем това, *което е*. Ние мислим с това не само да служим на истината, но в тая служба на истината да бъдем полезни на германската народна общност и по-нататък на цялото европейско семейство от народи. Една европейска общност на народите ще бъде възможна само

¹¹ Като пример за това какви абсурдни твърдения се разпространяват за духовна и научна Германия, нека споменем една статия от Алфред Цимерн „Learning and Leadership“. В нея просто се твърди, че ония институти, с които германската наука е свързана от столетия, германските университети, не съществуват повече, респ. чрез „тоталитарната държава“ те са напълно загубили своята духовна и научна самостоятелност и свобода. „The venerable University system of Germany, which dates from the Middle ages, disappeared under dictatorship within a few years even months. The spirit of free inquiry, which is the heart of a university, has disappeared.“ Сравни „Constructive Democracy“, S. 155

Срещу това нека укажем на многократните безусловни признания за свободата на изследването, които са направени, както от натоварения от Водача за възпитание в националсоциалистическия светоглед райхслайтер Алфред Розенберг, така също и райхсминистърът за наука, възпитание и народна просвета Бернхард Руст. Сравни: Алфред Розенберг: „Борба за свобода на изследването“. Хале 1938 год. Бернхард Руст: „Националсоциализмът и науката“. Хамбург 1936 година. Преди всичко нека укажем на безусловното признание за университета и свободата на науката и на изследването, което изтъква представителят на германските учени в националсоциалистическата партия, професор д-р Валтер Шулце в своята голяма реч: „Основните въпроси на германските университети и наука“, държана при откриването на научната академия на доцентския съюз при университета в град Кил. Сравни: „Основни въпроси на германските университети и наука“ на автора, „Германският университет и германския дух“ в книгата И-III на списание „Kieler Blätter“ и съчинението на автора „Идеи и задачи на германския университет“. Хамбург, 1935 год.

тогава, когато се схване Европа като първична историческа общност по съдба, а не като една числена, хаотична даденост, която съзнателно се разпокъсва в абсолютни противоположности, за да подкопава и смущава всяко съзнание за обща историческа съдба. Един действителен европейски ред, обаче, е една неизбежна необходимост, ако Европа не иска отново да настъпи хаос.

Понятие и същност на класическата демокрация и на съвременното западноевропейско държавно устройство.

Въпросът за същността и действителността на съвременната политическа система на западно-европейските държави представлява още отнапред една значителна трудност, която прави не тъй лесно едно критическо изследване, неповлияно от предубеждения и предварително съставени понятия. Такова едно изследване среща често окачествяването като естествено и общоприето гледище, според което с политическата действителност и политическата система на Западна Европа се свързва, без друго, понятието за демокрацията¹².

Господствува общото убеждение, че Западна Европа, и това, което днес тя представлява като политическа система, може, без колебание, да се схване и нарече демокрация. Това, което аз имам пред вид, може би, ще може да се изясни чрез един близък за познавача на темата пример из историята на политическите учения. Който схваща и характеризира днешната политическа система на Западна Европа като демокрация, изпада, по моя преценка, в приблизително същото заблуждение, както Монтескьо, който виждаше своето учение за разделението на властите осъществено в английската конституция от онова време. Въз основа на тази конституция, той развиваше своето учение и виждаше в тогавашната английска конституция неговото реално възплъщение. Поради това ако искаме непредубедено и критически да изследваме същността на днешното политическо устройство на Западна Европа, то, според нашето разбиране, е необходимо да се освободим от всяко предварително съставено понятие за Западна Европа като демокрация.

Знае се, че в политическата история на Европа, главно западноевропейските държави Англия и Франция са били творците и носителите на либералните и демократическите идеи. Осъществяването на тези идеи през XIX век даде на поменатите две страни един различен и чужд на нашето политическо развитие отпечатък на политическо устройство. Градското съсловие в Германия, творец и носител на демо-либералните идеи, не можа напълно да се наложи над създадената през XVII и XVIII в. в. чиновническа и военна държава, докато същото това съсловие във Франция и Англия се разви и наложи като господстващ субект из политическия и социален живот.

Докато в Германия, що се отнася до политическите учения и до политическото устройство, се създаде една компромисна система между държавата и обществото, западноевропейското общество или разруши напълно, както това стана във Франция, старата държава, чрез една жестока революция и въпреки неколкостранните опити за възстановяване на старото, си извоюва положението на изключителен носител на политическата власт, или както това стана в Англия, то съумя да насочи развитието на държавата, като избегна революционните сътресения, слагайки върху националния живот на западноевропейските народи оня отпечатък, който характеризира епохата на цивилната държава. Ако следователно - за да употребим едно широко възприето в наше време понятие - бихме желали и бихме могли да говорим за тоталност на градското съсловие, за неговия мироглед и неговите форми на живот във всичките му

¹² Сравни във връзка с целия проблем статията на автора в списанието „Германско право“, година VI, стр. 11 - „Партийната държава и диктатура“ и стр. 349 - „Народната общност като основа на германската конституция“.

разклонения на историческото му и политическо съществуване, то за такова може да става дума едва в западна Европа на 19^{-ти} век.

Градското съсловие, което според думите на Сиес¹³ до френската революция не представляваше нищо, с нея, обаче, всичко т. е. самата нация, се считаше в схващанията на нацията и в понятието за демокрацията, взета като устройство на едно политическо самооформяване на нацията, за тоталитарност на историческия живот, която изключваше всяко различие на едно духовно-светогледна, политическа и социална структура. Идеята и същността на нацията са несъмнено по-стари, отколкото времето на френската революция. Англия и Франция са, макар и да се държи сметка за особеностите на тяхното историческо развитие, национални държави още от времето на средновековния универсализъм. Те бяха национални държави, макар че те първи съзнателно се опълчиха против универсализма на църквата, като национални, политически и социални обществени единици, развили в себе си едно национално съзнание. Затова, от 14 век насам държавата в Англия и Франция е била винаги национална. За тях държавата винаги е била, в противовес на политическото и държавно развитие на Германия, политическо съществуване и най-верен политически образ на националността.

Все пак едва французката революция издигна нацията до нивото на самоосъзналата се общност с единна воля и с една идея, която потърси в политическото си устройство, като демокрация, отговарящата на нейния политически строй форма на държавно съществуване. В идеята за „единната и неделима нация“, която, според формулировката на Ренан, е „плебисцит за вечни ДНИ“, демократичното общество виждаше себе си, като оная самоосъзнала се тотална действителност на историко-националния живот, която се издигна над отделните единици на обществото и над отделните прояви на националния живот до суверенния волев закон.

Нацията се издига до основен закон на всички прояви на действителността и съществуването. Цялото политическо устройство е израз на нейното единство, на нейната неделимост и на нейната общност. Тя самата е като общността от индивидите социална, а една такава социална общност е фундаменталната категория на всяка политическа и социална наука. Неизбежната хомогенност, а дори и нравственото превъзпитание на индивидите е един закон в природата на човешкото съществуване, тъй като общността трябва да стане действителност в съзнанието на отделния индивид. Всяко твърде голямо диференциране на действителността в съзнанието на отделния индивид е опасно за нацията и заедно с това, и за общността, като действителен основен закон и устройство на социалното съществуване.

Никъде това не е така хубаво изразено, както в учението на Жан Жак Русо за „Volonté Générale“¹⁴. В учението си за „общата воля“ Жан Жак Русо схващаше обществото като оная социална общност, която определя и направлява индивидите. В тая социална общност той виждаше основната категория на Всяко политическо течение и на Всяко политическо устройство. Схващайки в учението си за „общата воля“ индивидите не като едно множество или сбор от воли, а като една действителна волева

¹³ Siyès: Qu'est ce que le tiers état? Германското издание обнародвано в „Класици на политиката“, том 9., Берлин 1934.

¹⁴ Жан Жак Русо: Общественият договор и основите на държавното право. Немски от Д. Денхардт с едно въведение от д-р Паул Ритербуш. № 1769/70 Реклам Универсал Библиотек. Ср. също Ритербуш: Женевската демокрация пред Русо, Списание за политика, том 17.

общност¹⁵, за чието съществуване ненарушимостта и неделимостта на тази „обща воля” е и си остава основен закон, Русо най-дълбоко и най-първично разработи идеята за нацията, точно тъй, както се опита да се наложи тя през революцията. Обаче, той е схванал и понятието за западноевропейската демокрация най-дълбоко и първично с това, че за него всяко политическо устройство на една държава не е нищо друго и не може да бъде нищо друго, освен политическото самоотформяване на нацията. Всяко политическо устройство беше за Русо винаги самоотформяване и запазване на социалната общност, която намира в „общата воля” своята същност, своето съществуване и своя основен закон.

При това трябва да се помни, че Русо е разбирал под понятието демокрация само тази форма на политическо самоуправление на социалната общност, която се осъществява изключително и непосредствено от единичната личност. Тази „чиста” или както той по-късно я нарекъл „непосредствена” демокрация не е, според Русо, едно политическо устройство, създадено за хората. Тя е едно политическо устройство за боговете¹⁶.

Съзнавайки, че всяко самоуправление на социалната общност обуславя по необходимост и по начало съдържа в себе си едно водачество, Русо счита аристокрацията за това политическо устройство, чрез което най-добрите могат да осъществят образуването на социалната общност. Ясно е, обаче, че за Русо само тази форма на политическо устройство може да има претенция за законност и авторитет, която създава по такъв начин социална общност, че сама се запазва като първична действителност на социалната същност изобщо и като такава постоянно продължава да се развива. Русо оценява формите на устройството на обществото само с оглед на това, доколко те са годни и способни да интегрират социалната общност като неразрушима и неизменна основна форма на социалния живот и на социалното мислене. Затова, според него, всяко политическо и социално самоуправление е винаги обусловено от една социална общност, която осъзнава себе си като действителна волева общност в „Volonté Générale” или другояче казано, която съществува в края на краищата като политическа личност, каквато Трябва да бъде нацията. **На едно Русо се е противопоставил по необходимост и енергично: срещу всяко съществено раздвояване и диференциране на „Volonté Générale” или на социалната общност, чрез каквито и да било партии. Според него, те означават, доколкото крият в себе си решителни противоречия, разложението и раздвоението на „Volonté Générale” и с това на същинската действителност на социалната общност и на нацията.** Едно такова разложение и раздвояване, обаче, прави политическото самоуправление на социалната общност невъзможно, понеже последната в такъв случай не съществува като същност, съзнаваща и искаща себе си. Затова, доколкото под демокрация разбираме политическо самоуправление на една социална общност, то чрез нейното раздвояване в чисти противоречия тя става невъзможна. Нейната основа, „Volonté Générale”, се превръща от една волева общност в едно волево множество, което,

¹⁵ Една вярна интерпретация на Русовото учение за „Volonté Générale” е дал Е. Бернард Бозанке. Схващането на „Volonté Générale” като истинска волева общност (real will) играе в философията на политическия идеализъм на викторианската ера една съвсем решителна роля. Цялата негативна критика на по-късната политическа философия и учение, насочена срещу политическия идеализъм, се издига срещу това схващане и тая интерпретация на общата воля като основна категория и като основна предпоставка на всяко “Self government” Сравни: Бернард Бозанке: „The philosophical theory of the State”, Лондон 1925 г., глава III: „The Paradoxes of political obligation: Self government” и глава V: “The conception of a real will”.

¹⁶ Сравни: Ж. Ж. Русо: „Общественият договор”.

състоящо се от противоречиви партии и идеологии, не съдържа в себе си волята и съзнанието на една обща политическа същност и поради това е негодна за едно политическо самоуправство в истински смисъл. Само като общност на волята, само ако „Volonté Générale” е суверенният основен закон на социалната действителност и на нейното политическо устройство, можем да схванем буржоазното общество като демокрация; при това, под това понятие Трябва да разбираме политическото самоуправство на нацията в най-широкия смисъл на думата. Затова винаги е било признавано, че диференцирането на буржоазното общество в решителни противоречия, като например класи или вероизповедания, е било винаги за демокрацията, а и за всяко истинско политическо самоуправство на нацията, смъртоносно. Чрез развитието на продължителни противоречия нацията се заличава не само като духовно и волево единство, но, преди всичко, като истински ред на политическото устройство на социалната общност.

Не ще и съмнение, че всичко това е било за Западна Европа не само теория, но и конкретно и важно понятие на политическата действителност. Съществувала е една западноевропейска демокрация като политическо и социално самоуправство на представената в буржоазното общество нация. Тя не само е била политическата основа на един постоянен процес към обединение и обобщаване, но същевременно е определяла недвусмислено и общозначимо всички жизнени форми. В тази така разбирана демокрация буржоазното общество се издигна до политическо и социално единство, като нация.

Не е възможно да проследим и посочим всичко това с неговите подробности ; би ни завело твърде далеч, ако искахме да посочим значението на тоталността на буржоазното общество не само в политическо отношение, но и за изкуството, науката и литературата, за морала и бита на ежедневиия живот. Не може и не Трябва да се отрече, че в Западна Европа и днес още във всички области на живота може да се констатира едно голямо, трайно въздействие на предишното единство и предишната общност на буржоазното общество. Може дори да се каже, че тъкмо в него и в неговия идеен свет й днес още се съдържа истинската сила и позитивната воля за устройство на западноевропейските нации.

Не може да се каже същото за развилите се в противовес към нея политически идеологии и партии. Те в същност представляват отрицателните елементи на днешните западно-европейски нации. Както показва съвременността, буржоазни-те партии представляват и днес още, в противовес на компромисния плуралистичен партиен свет, какъвто е народният фронт, това, което представлява нацията в истински смисъл и като феномен на историческия живот на Западна Европа¹⁷.

Не ще и съмнение, че в днешна Западна Европа буржоазното общество не е вече това, което определя изключително и общоважимо политическата, културната и социална действителност на нацията. В това, обаче, се състои главният проблем на

¹⁷ Изглежда, че кризата през 1938 г., която е реши телна за следвоенна Франция и за цялата нейна външна и вътрешно-политическа система, ще доведе до отделяне на най-важната буржоазна междинна група на радикал-социалистите от народния фронт и нейната плуралистична партийна система. Дали кризата ще доведе до едно опомване и до обновяване, но това, което е необходимо за истинското самоуправство на френската нация в една единна национална волева общност, ще трябва да се изчака. Наистина, Даладие заяви недвусмислено на конгреса на радикал-социалистите в Марсилия: „Никой да не ми говори вече за политическо дозиране, за министерски комбинации и парламентарни скрупули! Сега всичко това не важи, то е надминато. Само възстановяването на морала и на материалните дадености важи и нищо друго”. Но все пак е сигурно, че разлагането на народофронтовската система и обрата на дясно на радикал-социалистите нито докосва съществената проблема, нито пък може истински да я реши.

западноевропейската демокрация като политическо самоустройство на нацията. Политическата криза на тъй наречените западноевропейски демокрации се корени в края на краищата в това, че единството и конкретната общност на социалната същност не е вече на лице и че “nation une et indivisible” не е вече едно общо и единно понятие. Политическото устройство на Западна Европа днес нито почива на една социална общност, нито е едно устройство, което интегрира в себе си социалната общност на една политическа воля, осъществявана като норма от социалната общност.

Изключителният случай, който в дни на решителни кризи заличава преходно съществуващите противоречия, не е нормата и заради това не е истинската, проявяваща се в нормалния живот, конституция. Не може и дума да става вече за тоталност на буржоазното общество, на неговия мисловен свят, на неговите морални, правни, политически и културни схващания за живота. Буржоазното общество вече не репрезентира социална общност на нацията. Днешна Франция се различава съществено от Франция през 19 век, а Англия на Викторианската ера, златния век на английското буржоазно общество и неговото политическо самочувствие, е съвсем друга от днешна Англия.

Буржоазното общество никъде не е вече схващащата и искащата сама себе си като тоталност на историческия живот социална и политическа общност. То в голяма степен е изгубило съзнанието, че представлява нацията. За него не важи вече това, което навремето Сийес прокламира като нейна тотална претенция срещу монархията, благородниците, чиновничеството и клеруса, с други думи срещу плуралистичния свят на съсловията.

През времето на своето разлагане буржоазното общество само се отказва от тази тотална претенция, а идеята, че е и че носи в себе си нацията, не оживява вече в нея със своята първична жизненост и позитивна сила. Буржоазното общество се чувства днес само като партия и идеология вътре в рамките на един плуралистичен свят. Неговия светоглед, човешкият му тип, неговите форми на ежедневието, неговото изкуство и право, изобщо всичко, каквото е и каквото представлява, е било в предшестващите десетилетия обект само на една негативна критика и на едно действително разлагане. И днес още отрицателната критика на буржоазното общество владее политическия, духовния и културния живот на западно-европейските нации¹⁸.

Буржоазното общество, което в миналото се схващаше като нация, като духовна, волева, политическа и социална общност и тоталност, се е превърнало в една партия, една идеологична група, в една класа, стояща редом с други.

Редом със старата партийна разделност на буржоазното общество изникна от нейното разлагане и класовата разделност. Образуването на класови партии намери в комунизма, в идеята за едно абсолютно духовно и волево раздвояване на нацията своя най-последователен израз. Освен това, един особено убедителен признак за несъществуващата вече тоталност на буржоазното общество в духовно и политическо отношение може да се намери в това, че се надигат наново сили и групи, които искат да

¹⁸ Да хвърлим един поглед върху познатата литература. Ако вземем за Англия Голсуърси като пример, то ще констатираме, че цялото негово, наистина, голямо литературно постижение се състои в отрицателната критика на буржоазното общество от Викторианската ера. Знаменателното е, че цялото му творчество е само отрицателна критика и че ядката му е в описанието на разлагането на Викторианската ера и на нейните жизнени форми, без да посочи, каквато и да било положителна фигура на бъдещото развитие на английския живот. Единствената положителна фигура в главната творба на Голсуърси „Форсайт Сага” е все пак старият викторианец Сомс. В това лежи едно правилно схващане: Англия може да посочи само във викторианския човек своя истински положителен човешки тип, въпреки всичката отрицателна критика, отправена срещу него.

завладеят политическата власт, за които буржоазното общество смяташе, че ги е преодоляло като непосредствени фактори на политическия и духовен живот на своята политическа система: вероизповеданията и черквите. Днес те определят до голяма степен във Франция и особено в Англия техния обществен и политически живот, както не са ги определяли от времето на великата английска и френска революция.

На местото на буржоазното общество, което в миналото беше всичко и заради това представляваше нацията, дойде една плуралистична партийна действителност. На местото на „Volonté Générale” и волевата общност на нацията се появи един духовен и волев плурализъм. Предвид на този плурализъм нацията не представлява вече една политическа волева общност, а едно множество от партии, групи, мирогледи и вероизповедания, които разкъсват „Volonté Générale” в основата ѝ, която представлява онази законност, необходима, според учението на Русо, за всяко “Self government”. Затова не е чудно, че навсякъде обнови-телните движения, които се стремят да се наложат, имат, в края на краищата, - въпреки че това не винаги достатъчно ясно се проявява, - една цел: възсъздаването на мировъзрително-духовната, политическата и социална общност и с това на нацията в истински смисъл. Освен това, не е чудно, че тези движения срещат най-решителен отпор от страна на плуралистичните партийни групировки, защото тези са решителни противници на Всяко обновяване на „Volonté Générale”, на нацията като политическа волева общност. Ние познаваме това от нашето собствено развитие и от борбата на нашия мироглед за съществуване и осъществяване на германската народна общност.

Заради това, за днешната политическа действителност на Западна Европа може да се каже в заключение следното: буржоазното общество не репрезентира вече тоталността на историческия живот на западноевропейските нации. Нацията се намира вече в него мировъзрителна и политическа интеграция на социалната общност. То се е превърнало само на партия, идеология, класа, стояща редом с други. То само се схваща изключително като такова, но няма вече смелостта да иска да бъде признавано като тоталност на националния живот. В развилата се от него плуралистична действителност от партии и идеологии то е само един елемент на този плурализъм. В този плурализъм тя не е вече това, което за Русо представлява „Volonté Générale”, като неизбежна необходимост на политическото само-устройство на нацията. В действителност вече не съществува това, което преди се считаше като неизбежна предпоставка на едно политическо устройство, смотано като политическо самосъздаване на социалната общност-демокрация.

Затова не е само едно твърдение, а едно неизменно схващане на действителността, ако констатираме, че това, което днес в Западна Европа се нарича „демокрация” е нещо съвсем различно от това, което в 19 век бе считано за самоустройство на нацията. Освен това, факт е, че Западна Европа не съдържа вече в себе си предпоставките и не владее необходимото духовно поведение и онова социално и политическо съзнание, из което в миналото изникваше волята ѝ за политическо самоустройство, като демокрация. За това може със сигурност да се каже, че назоваването на днешната политическа система на Западна Европа като „демокрация” е само един обусловен от историческата традиция предразсъдък и затова едно преднамерено понятие, което не се покрива ни най-малко с действителността. Днешната западноевропейска „демокрация” не съвпада в нищо с демокрацията на 19 век и с нейното учение и нейните принципи; само името им е общо. Нека ни бъде позволено да посочим, че в Англия и Франция има лица, които виждат това.

Понятие и същност на западно-европейската партийна държава.

Какво представлява, обаче, днешната тъй наречена „демокрация“ на Западна Европа като политическа система? В какво се състои нейната духовна същност и особеността на нейното политическо устройство? Същността на днешна Западна Европа е същността на плуралистичната партийна държава, схващана не само в своята политическа структура, но и преди всичко в своята духовна структура, като една своеобразна политическа система на държавно устройство. Ние ще се помъчим да проникнем в тази своеобразна структура на плуралистичната партийна държава, за да направим понятно това, което днешна Западна Европа представлява като политическа система, и кое нарича тя демокрация.

Основното разбиране на същността на тъй наречената „демокрация“ на плуралистичната партийна държава се състои в това, че *has no single set of connected ideas about the ends or aims of government*¹⁹.

В своята фундаментална структура плуралистичната партийна държава не е една истинска волева общност, считана от Русо като основна предпоставка на всяко политическо самоустройство на нацията на „Self government“, а едно множество от партии, политически идеологии и от социални програми. „The fundamental fact in political life is the multiplicity of social ideas and purpose, policies and programmes“²⁰.

Ако изобщо нещо противоречи на класическото учение за демокрацията и на „Self government“ на буржоазното общество, то, то се състои в основното схващане на политическата философия на плуралистичната партийна държава, че социалната действителност не представлява една първична общност. Тук именно учението на политическия плурализъм се намира във фундаментално противоречие с учението на Русо за „Volonté Générale“ като основен закон на всяка социална общност и като основна форма на всяко социално схващане.

В същност, плуралистичното учение отрича нацията като политическо единство и като политическа общност, а също и като една колективна личност, способна за политическо самоустройство²¹.

Като доказателство на верността на тези заключения служи констатацията, че общото учение на плуралистичната държава и нейната философия на политически плурализъм виждат своя решителен противник в учението на Русо за „Volonté Générale“, като в опровержението на това учение те намират оправданието на основното понятие на плуралистичната социална действителност.

Гротескно е, че днешната партийна държава, за да обоснове своята политическа система като „демокрация“, прокле той, който до сега беше считан от всекиго като основоположник на политическото самоустройство на западноевропейските нации и на тяхната демокрация, като фалшификатор на демокрацията. Същевременно срещу него се хвърля упрека, че той със своето учение за „Volonté Générale“ е обосновал духовно

¹⁹ R. Bassel: „The essentials of Democracy“ in „Constructive Democracy“, стр. 86.

²⁰ Пак там, стр 86.

²¹ Срв. главата: „The paradox of self-government“ в труда на Bernard Bosanquet: „The philosophical theory of the State“.

потискането на „истинската свобода” от един политически деспотизъм, осъществяван днес от тъй наречените тоталитарни държави. „Difficile est, satiram non scribere”.

И все пак тази борба на политическия плурализъм срещу действителността на общата воля, като първична действителност на социална общност, крие в себе си главната проблема: когато буржоазният свят се разпадна на едно множество от партии и идеологии, за тези нови елементи на социалната действителност стана необходимо да отрекат буржоазното общество като тоталност на социалната общност, като конкретно волево единство или като нация.

Това духовно разпадане намери своя последен израз в това, че се отрече истинското съществуване на всяка социална общност и че конкретната обща воля се нарече мистицизъм. Тази обща воля била само за това измислена, за да попречи на развитието на новите сили и явления на социалния процес и за да отрече тяхната свобода.

Плуралистичната партийна държава и плуралистичното учение днес още остават при отричането на конкретната волева общност. В отричането на социалната общност и на конкретното съществуване на нацията плуралистичната държава вижда предпоставката на своето съществуване и основната форма на своето духовно поведение.

В същност всичко това е схванато и изложено в учението на първия мислител на плуралистичната социална действителност - Карл Маркс. Цялото политическо учение и политическата философия на плуралистическата държава е само едно, повече или по-малко, последователно тълкуване и извъртане на неговото учение. Чрез понятието за класовата държава Маркс схваща социалната действителност като един плурализъм на противоречащи си социални елементи и извърши в понятието на това класово общество кай-последователното идейно разлагане и раздвояване на нацията като конкретна социална общност. Като основен закон на плуралистичната социална действителност се схвана не общата воля, „Volonté Générale”, не нацията като действителна социална общност, а плурализмът на класите и предизвиканите чрез тях идеологии. Според него, закономерността на тази плуралистична действителност се състои в противоречието на нейните елементи, в класовата борба. За Маркс „фундаменталният факт” на социалния и политически живот се състои в множеството на социалните цели и програми. Той беше само мисловно по-последователен и логически по-изострен, отколкото днешните представители на учението на политическия плурализъм, като учеше, че единственият логичен закон на плурализирането на нацията е хаотичното противопоставяне на разнообразните елементи, което премахва всяко национално или народностно единство изобщо. Затова за Маркс социален ред съществуваше само там, гдето един елемент от противоречащите си разнообразни социални елементи се издигнеше като „държава” над другите, с които не го свързваше никаква общност на целите, волята и на духа и наложеше едно състояние на мир и ред. С оглед на това, за Маркс политическото устройство не означава никога самообразуването на една конкретна социална общност, а само абсолютното диктаторско владичество на един елемент на социалното множество над другите. Като държава то е една чрез насилие осигурена формална принудителна хармония над един многообразен хаос.

Заради това за Маркс Всяко политическо устройство представлява диктатура, понеже по начало няма първична социална общност, която да може да се осъществява в множеството елементи, защото законът на множеството социални елементи се състои в постоянното противоречие, а никога в една първична цялост или общност.

Ние развихме последните идейни консеквенции на политическия плурализъм на базата на марксизма, защото той се отличава със своята недвусмисленост и яснота в сравнение с по-малко последователните учения на днешната западноевропейска плуралистична партийна държава. Своя непосредствен израз в социалната действителност марксизмът намери в комунистическата партия. Трябва по начало да се подчертае, че в тази партия и нейната програма за класова диктатура Всяко учение на плуралистичната партийна държава намира своята необходима консеквенция. И наистина, комунизмът е превърналата се на политическа партия консеквенция на плуралистичната система, понеже той изхожда съзнателно от раздвояването на социалната действителност на непримирими противоречия, организира съзнателно откритото противоречие като социално военно положение и се стреми съзнателно да наложи диктатурата на една класа и на една идеология над другите, като последица на плуралистичното разлагане и раздвояване на нациите и народите. Тези неизбежни заключения важат, разбира се, и за тия плуралистични учения за социална същност, проповядвани от черквите и вероизповеданията. Не само класовото общество, подхранвано идейно от марксизма, се обяви срещу тоталитарността на нацията, обоснована в идеята на нейната действителна общност, но и вероизповеданията и черквата. В течение на деветнадесети век те също се развиха като елементи на онова множество от партии и мировъзрения, в което националният живот като историко-политическо единство се беше разложил. Черквите и вероизповеданията, също като класовото общество, водени от утилитарни съображения се превърнаха на застъпници на едно плуралистично разбиране на социалната действителност. Може дори да се каже, че една и съща негативна тенденция за плуралистично раздвоение на нациите и народите обедини марксизма и политическия конфесионализъм. Нигде това не се вижда по-ясно, както в нашето собствено политическо развитие. До Ваймарската конституция марксизмът и политическият католицизъм са главните носители на плуралистичното учение.

Чрез Ваймарската конституция те се издигнаха като политическа система. Но и развитието в Западна Европа не е преминало принципно другояче. Факт е, че политическата философия на плурализма, в Англия например, е развит най-първо от черквите и вероизповеданията²². Като носители на политически живот те играят днес в Англия и Франция една роля, каквато не са играли от времето на великите революции на тези народи.

Но тъкмо при нас класите и политическите вероизповедания и черкви са били от еднаквото им отношение към разлагането на политическото единство, считано у нас като дадено заедно с държавата, отлични съюзници. Може да се каже, че Ваймарската конституция в същност е била винаги един постоянен множествен съюз на репрезентираното в марксистическата идеология и партия класово общество и репрезентираните в центрума политически църкви и вероизповедания²³.

Един от най-знаменателните белези от развитието на деветнадесети век се състои в това, че черквите и вероизповеданията се развиха отново като носители на политическия живот и на политическото устройство и започнаха да играят една роля, която у нас не можеха от времето на абсолютната държава да играят.

²² Figgis, J. N. : Churches in the modern State. 1913.

²³ Спб. Ritterbusch : Der verfassungskompromiss von Weimar, das Experiment der Präsidialregierung und die nationalsozialistische Staatsidee. Wirttenberg 1939.

Искаха ли черквите и вероизповеданията да се развият като участващи елементи на политическия живот, то те бяха принудени, както и класовото общество, да отрекат целостта на нацията, както я учеха представителите на класическото политическо учение на буржоазното общество. От друга страна, те трябваше да отрекат суверенната държава като изключително политическо и социално единство.

А тъкмо в Германия понятието за суверенната държава беше успяло, въпреки опитите на буржоазното общество, да противопостави идеята за единството на нацията като първична действителност, да се наложи и запази. Държавата беше преживяла, след победоносния пруски конституционен конфликт и след създаването на втория Райх от пруската държава, един идеен и исторически ренесанс. Този ренесанс е даден в бисмарковата империя и в развитото се във връзка с нея своеобразно германско държавно учение и държавно-правна наука.

Отново държавата се схвана като суверенно единство на социалния живот и това понятие бе развито като задължително и определящо всички жизнени области. Всички социални и правни явления се извличаха от държавата. Тя се считаше по един абсолютен начин като изключителната форма на социалния и политическия живот. За отношението между държавата и черквата се създаде тъй нареченото държавно и черковно право, което подчини и вклени черквата в държавата²⁴. И въпреки това, тъкмо в онова време се разви учението, което подкопа и разложи основата на старото понятие на държавата, за да оправдае самостоятелността на черквите наред със съществуващата военна и чиновническа държава. Това е понятието за суверенитета. Ако черквите, като партии, искаха да бъдат също така участващи политически елементи на политическия живот, то суверенната държава като изключително социално и политическо единство, трябваше да бъде разложена. Затова плуралистичните сили се опитаха постепенно да издигнат като фундаментално понятие на политическото и социално учение схващането, че суверенитетът, в който съществуващата държавна организация беше формулирала логически своята изключителност, не бил съществен признак на държавата. Тенденцията на това учение е ясна. Тя деградира суверенната държава от един изключителен социален и политически ред, от който се извлича всичко друго, до едно несuverенно явление на социалния живот, стоящо редом с други, редом със социални групи, черкви и вероизповедания.

Цялото това развитие се отличава с едно съзнателно дискредитиране на държавата и на понятието за държавния суверенитет. Като я лишиха от суверенитета, държавата бе сведена до едно обикновено явление на социалния живот, стоящо редом с други координирани явления²⁵. Но това не беше единствената последица. С премахването на понятието за суверенитета се разложи и оная форма на социално и политическо единство, неатакувана до сега в науката и действителността. Резултат от всичко това беше разлагането на държавата в едно обикновено множество на социални и политически елементи, за които той не представлява вече всеобхващащото единство. По този начин чрез разлагането на понятието за държавата и за държавния суверенитет се отрече понятието за социалния живот като единство.

²⁴ Характерът на държавното и черковно право е изразен най-добре в легалната теория на конкордата. В тази теория са развити всички консеквенции, следващи от понятието за суверенната държава, като изключително политическо и социално единство.

²⁵ Това схващане е истинската основа на тъй наречената координационна теория, която от началото на 19 век, когато католицизмът се изтъкна като политическа партия, се застъпва от Гьорес и Центрума дори до наши дни.

Затова развитото от черквите, които също искаха да станат носители на политически живот, политическо учение беше по необходимост един абсолютен плурализъм, понеже в плуралистичното схващане за социалното съществуване те се явяват, редом с чиновническата държава, мислена, наистина, като една необходима, но несuverенна и изключителна управителна организация, като първични елементи на социалната действителност. В тези плуралистични учения на вероизповеданията и черквите се коренят всички ония схващания за отношението между „държавата и черквата”, поддържани и днес. На тая плоскост се движи и днешното разрешение на отношението между държавата и черквата, въпреки че това отношение съвсем не е решаващото. В наши дни, определени чрез националистическото мировъзрение и от идеята и действителността на народностната общност, главният проблем не се състои в отношението на държавата към черквите и вероизповеданията. За националсоциалистическото мировъзрение държавата не представлява единството и общността на социалния живот. От страна на националсоциалистическия мироглед понятието за държавата е подложено на решителна критика. В наши дни главният проблем се състои повече в отношението на черквите и вероизповеданията към народностната общност, към единствено действителното единство и истинска общност на социалното съществуване, спрямо което черквите и вероизповеданията, като явления на външния свет, не могат да се противопоставят като плуралистични елементи на социалната действителност.

В отношението на народната общност към вероизповеданията, а не в отношението между държава и черква, се състои главният проблем на националсоциалистическото мировъзрение.

Развитата от черквите и вероизповеданията политическа и социална теория е, поради всичко това, в своите основи плуралистична. Затова, естествено, тя подлежи на същите консеквенции, които ние вече развихме. Създаденото от черквите и вероизповеданията плуралистично учение води само към разлагането на социалното и политическото единство, към разлагане на нейните ценности и на всички нейни основни понятия, тези пагубни консеквенции представляват толкова по-голяма угроза, защото в миналото, пък и днес, както показва историята, са били истинските носители на плурализма в нашето историко-политическо развитие.

Заради това тъй наречената „плуралистична общност”, застъпвана в модерната католическа социална философия, като новата форма на християнството, в противовес на насоченото към единство средновековие, е само едно противоречие.

След всичко гореизложено вярваме, че не е необходимо да обосноваваме и да проследим противоречията на една такава „плуралистична общност”.

Тенденцията на едно такова учение е очевидна. Черквите и вероизповеданията, които искат да станат носители на социален живот и на социално съществуване, не ще признаят никога неразделната и неразрушима народностна общност като единствена действителност на социалния живот и на неговите понятия.

Те ще застъпват винаги, за да бъдат оправдани като политически елементи на социалното съществуване, плуралистичното схващане за неговата същност.

Никой не е видял по-добре това от основоположника на класическата западно-европейска демокрация. Въставайки срещу политическия католицизъм и неговата претенция да съществува редом с политическата общност, той въздига нацията като вечна неразрушима тоталност. По повод на политическия конфенционализъм той казва: „Всичко, което разкъсва общественото единство, не притежава никаква стойност;

всички уредби, които поставят хората в противоречие със себе си, не притежават никаква стойност”. Не може по-добре да се характеризира плуралистичната тенденция на политическия конфесионализъм²⁶.

Остава въпросът: как да схващаме днешните тъй наречени западноевропейски демокрации като конкретни конституционни системи, изхождайки от фундаменталното за западноевропейската партийна държава понятие за социалната действителност като едно множество от партии и идеологии ?

Демокрация не е „Government by the people”, както казва R. Basset в своята многократно цитирана статия „The essentials of democracy”. Демокрация също така не е и „government by the consent of the governed”. Демокрацията не е и „majority rule”. Всичко това, според R. Basset са фрази и грешни понятия за демокрацията. Според нашето мнение тези изрази все пак дават известно определение на съдържанието на понятието демокрация. За автора на статията „The essentials of democracy” демокрацията, обаче, е само „a method of government” или „a common code or certain mode of political behavior”. На друго място същият автор нарича демокрацията „a certain process of government”. Всички тези крайно абстрактни, и затова нищо не изразяващи, определения разкриват по един недвусмислен начин, как понятието за демокрацията, за да бъде пригодно и запазено за плуралистичната партийна държава, е било лишено по необходимост от всяко конкретно и субстанциално съдържание. Тези определения показват с пълна яснота, че днешната „демокрация” се схваща само като един метод, едно правило за политическо поведение на плуралистичния партийен свят. Демокрацията се счита само за един процес и един метод на управление, наложени и изведени по необходимост от естеството на плуралистическата партийна система.

За плуралистичния партийен свят съществува възможността, посочена в миналото от Маркс: откритата борба и абсолютното и продължително противоречие като последица на плуралистичната система, застъпвани от комунизма, като партия, със своята идея за класовата диктатура. Днешното учение на западноевропейската партийна държава, обаче, се опитва да отрече и заобиколи тази неизбежна последица. Днешната западноевропейска партийна държава е развила, в противовес на това, една особена система, съответстваща на днешното негово действително политическо устройство. Тази система от правила и методи за политическо поведение, наречена демокрация, е развила една твърде своеобразна основна форма на взаимоотношения между плуралистичните партийни елементи, на която същевременно съответствува едно особено, своеобразно духовно отношение.

Основната форма на тази политическа система е системата на един постоянен компромис между разнообразните политически партии. „Democracy procedure depends on the use of compromise”²⁷ „Кардиналният елемент” в демократическия процес, който довежда до компромис, е дискусията²⁸. Произходиящият от дискутирането на различните мнения, цели и идеи компромис съставлява истинската политическа система на западноевропейските партийни държави. Западноевропейската многопартийна държава, както и тъй наречената Ваймарска система, представлява със своето устройство един опит за един перманентен компромис, с който се стреми да

²⁶ Сравни главата „Буржоазната религия” в „Обществения договор”, която разглежда основния проблем на всяка политическа общност вътре в рамките на историческото развитие на европейските народи: отношението на християнството към народната общност в нейната цялост.

²⁷ Constructive Democracy, стр. 221.

²⁸ Пак там: “Discussion is the cardinal element in the democratic process”.

изгради дадената в множествени партии и идеологии социална действителност. Почиващият върху взаимното зачитане и неутралност компромис е методът и „common political behavior”, в който плуралистичният партиен свят търси формата на своето политическо устройство. Така, в противовес на последователността на марксистическото учение, учението на днешната западноевропейска партийна държава въздига компромиса не само като политическо устройство, но и като единствено съответстваща му жизнена и рационална форма. „Дискусията” и „компромисът” представляват за това есенцията на тая демокрация, която произтича по необходимост от една перманентна система на изравняване между противоречащи си политически идеологии, програми и партии. В противовес на диктатурата на една единствена партия или класа, компромисната конституция трябва да постигне един вид „общо” изграждане на множествения партиен свят. Компромисното устройство, като основна форма на историческия жизнен градивен процес на западноевропейските нации, въпреки, временно прескача оставащите противоречия без, обаче, да ги превъзмогва. Компромисът, като политическо устройство, остава винаги обусловен от една множествена, противоречива действителност.

Какво отклонение от идеите на Русо? Какъв декаданс на „Self government” в неговата първична същност и първична идея?

Политическото устройство на многопартийната държава, тази система на постоянния компромис, е обусловена, както вече се каза, по необходимост от едно своеобразно духовно отношение. Само ако проникнем в духа на тази система, ще открием истинската същност на тази така наречена „демокрация”. В това своеобразно духовно отношение трябва да се търсят необходимите предпоставки на компромисното политическо устройство на многопартийната държава. Схващането, че общественият живот представлява само едно множество от партии и обществени групи, навежда по необходимост и на разбирането, че обществената действителност е същевременно и едно множество от разнообразни мирогледи и политически идеологии. За да не доведе тяхното отношение по необходимост до една открита борба, налага се те взаимно да се признават и да се стремят, чрез взаимен неутралитет, да постигнат един вид „общо” отношение по между си. Взаимното признаване налага по необходимост никоя партия или политическа идеология да не се стреми да се издигне над другите като една тоталност, понеже претенцията за тоталност означава по необходимост абсолютизиране на една партия или политическа идеология спрямо другите. Това абсолютизиране би унищожило компромиса, би премахнало своеобразното компромисно устройство на многопартийната държава и би създало така нареченото извънредно положение на компромис и договор, което би било открита борба за абсолютно надмощие. Това извънредно положение би създало, заедно с абсолютизирането на едната или на другата партия, диктатурата като последна и все повече и повече застрашаваща консеквенция на множеството от политически партии и политически идеологии, чийто истински закон е необходимото противоречие помежду им.

За да избегне Тези консеквенции, на многопартийната държава се налага, ако иска да продължи да съществува като едно множество от партии и мирогледи и да намира в компромиса постоянната форма на изравнението между партиите, да издигне релятивизма като свое мировъзрение и като последно познаване на своята същност. Защото, коекзистенцията на едно множество от неутрални помежду си и взаимно признаващи се партии и идеологии предполага никоя от тях да не съдържа в себе си истината по един абсолютен и изключителен начин. Никоя от Тези партии не може да претендира, че представлява социалната действителност като една цялост или като една действителна общност. Признава ли се действителността само като едно множество, то

в такъв случай е необходимо да се релативизира и собственото схващане, както всяко друго. За това политическо учение на плуралистичната система социалният живот нито представлява една конкретна общност, нито пък като такава е въплътен в едно явление или една идея, която би предявила претенцията, че е носителка на истината, която представлява общността или целостта. Никоя политическа партия или политическа идеология не може да има изцяло истината, нито да въплътява по един изключителен начин общността на социалната личност. Който издига такива претенции, той отрича основните предпоставки и последните устои на многопартийната държава. Както социалната действителност не представлява една конкретна общност, а един плурализъм от социални елементи, така и истината не съставлява една конкретна цялост, а едно множество от различни релативни идеологии, никоя от които не крие и не носи в себе си изцяло истината.

Едва този релативизъм на мировъзренията и на ценностните схващания и намиращия се в тях отказ от абсолютистост дава възможност за съществуването на плуралистичната партийна държава. Взаимният отказ от тоталност и намиращото се в него признаване на всички възможни цели, идеологии и програми допуска нейната компромисна конституция. Затова релативизмът е по необходимост мировъзрението на плуралистичната партийна държава, ако не искаме да наложим тя да възприеме признатата от марксизма консеквенция. Защото от противоречието, като закон на множествеността, следва откритата борба на множествените елементи за абсолютизиране и с това - за диктатура.

Тези принципиални предпоставки на тъй наречената „демокрация“ на плуралистичната партийна държава са формулирани от Ханс Келзен в книгата му „Същност и ценност на демокрацията“ по един последователен начин²⁹. И за него демокрацията е, след като той е лишил нейното понятие от всяко ценностно съдържание, само един метод за създаване на социалния ред³⁰. Той съзнава ясно, че за „демокрацията“ положението, при което е възможна наличността на едно познание на абсолютната истина, едно вникване в абсолютни ценности³¹, е безнадеждно. Той схваща, че идеологичното спасение на плуралистичната партийна държава лежи в съмнението, че съществува познание на абсолютната истина и обусловеното от това релативизиране на всички социални и политически явления. „В това се състои големият въпрос: Дали съществува познание на абсолютната истина, едно вникване в абсолютни ценности. Това е голямото противоречие на мировъзренията, в което се внедрява противоречието между автократия и демокрация... Който изключва абсолютната истина и абсолютните ценности от обсега на човешкото познание, Трябва да признае не само своето собствено мнение, но и чуждото най-малко за възможно. Затова релативизмът е мировъзрението, което демократическата мисъл предпоставя. Демокрацията еднакво оценява политическата воля на всекиго, както и уважава всяка политическа вяра, всяко политическо мнение, изразяващи всъщност само една политическа воля. За това тя дава на всяко политическо убеждение еднаква възможност да се проявява и да се бори свободно за сърцата на хората³².

²⁹ Hans Kelsen : „Wesen und Welt der Demokratie“, 2 изд.. Тюбинген 1929.

³⁰ Пак там, стр. 98.

³¹ Пак там, стр. 100.

³² Пак там, стр. 101.

От този релативизъм на идеологиите Келзен извежда необходимостта от взаимно зачитане отрицанието на изискването за абсолютна важимост или тоталност. За него това изискване е само един политически абсолютизъм, противоречащ и отричащ демокрацията, чиято политика е „политика на компромиса”. За тази демокрация „както и за релативистичното мировъзрение нищо не е по-характерно от тенденцията за посредническото изравняване между две противоречащи си становища, от които нито едно не може да бъде безусловно и с пълното отричане на другото възприето.”³³ Така за Келзен въпросът на Пилат към Христос „Какво е истина” се превръща на символ на тъй наречената „демокрация” на плуралистичната партийна държава и на нейното мировъзрение на релативизъм.³⁴

Никъде отричането на нацията и на народностната общност не изпъква тъй радикално, както в мировъзрението на плуралистичната партийна държава. Никъде не се отрича тъй ярко това, което Русо в своята „*Volonté Générale*” нарича като фундаментално условие за нацията като действителна полева общност. Мировъзрението на релативизма, това мировъзрение на партийната плуралистична държава трябва да отрича нацията и народностната общност като една непосредствено конкретна волева общност. Социалния живот не бива да бъде осъзнат като нещо цяло, като една конкретна общност и затова не бива да съществува едно движение или една идея, които да разкриват това цяло и тази общност като същинската истина на действителността. За да се отрекат народът или нацията като непосредствени общности в множеството на партиите и на мировъзренията, необходимо е да се отрече и самата истина като една „органическа тоталност” на живота.

Мировъзрението на многопартийната държава не бива да съзира и да търси в множеството разнообразни мировъзрения истината като непосредствен израз на общността в живота, нито пък да признава който и да било представител на тази общност като носител на истината. Признанието, че истината е социалното цяло или народностната група и нацията, би било самоотричане на плуралистичната система и на нейното релативистично мировъзрение. Затова социалният живот, както и истината са се превърнали в плуралистичната многопартийна държава в една неясна представа. Както социалният живот, така и истината не намират своето непосредствено осъществяване в плуралистичната партийна държава. Да се твърди, че от компромиса на множеството социални елементи, от които нито един не е самата истина, би могло да се създаде общността или истината, е и си остава едно гротескно безсмислие. Кое то всички нямат, не може да го има и множеството. Затова нито компромиса, но множеството, нито диктатурата на единицата не могат да създадат или да представят истината. Ако Келзен говори за абсолютната истина, то това е преди всичко безсмислие. Съществува само истината, която не може, като абсолютна или релативна да се раздвои в едно множество. Истината е една и неделима. Истината не може и няма никога да бъде нещо друго, освен нещо цяло и общоважимо. Затова, ако е необходимо да има едно истинско и отговарящо на истината понятие за социалния живот, то само онова понятие може да бъде правилно, което схваща социалния живот като едно конкретно цяло или като общност. Конкретно дадената общност като нация или като народ е единствено истинското понятие и истината на социалния живот.

Една от най-разрушителните последици на многопартийната държава е, че заедно с нея и с нейния своеобразен културен облик е била изключена от конкретния живот

³³ Пак там, стр. 102.

³⁴ Пак там, стр. 4. 103/10.

всякаква общност на мисълта и общоважимото. Многопартийната държава доведе неминуемо до консеквенцията да не се признава никакво явление на съществуването като носител на общоважимото или на общността.

За да се оправдае и обоснове плуралистичната многопартийна държава, всяко конкретно явление на живота и всяко схващане върху живота трябва да се релативизира. Във взаимното признание и във взаимния неутралитет се търсеше да се намери един нов вид на общността, търсеше се да се изработи и запази един нов морал. По този начин неутралитетът и индиферентността, които нито едно явление и нито един възглед на действителността не вземат за сериозни елементи на обществения живот, бяха провъзгласени за висши мъдрости. С тях в действителността се появи едно духовно държане, което се абстрахира от всяко ценностно мировъзрение. Това духовно държане репрезентира една само формална духовност и голата, абстрактна, празна форма на възприемането само по себе си. В индиферентното и неутрално-абстрактното понятие за общността се търсеше израз на една общност на духа и на познанието. Тук, именно, се роди и разви пагубният индивидуализъм, който се олицетворява от индиферентния към явленията на конкретния живот човешки тип. В едно духовно поведение, което не се решава нито за една партия и нито за едно мировъзрение, защото чистата истина може да намери в тях само един релативен свой израз, типът на индивидуалиста намира пълния израз и осъществяването на общото поведение и на истината въобще.

Обаче, тъкмо този човешки тип със своето релативистично мировъзрение въплътява в себе си празния, абстрахиран от всяко мировъзрение и от всяко конкретно явление на живота формален интелект, който като едно такова чисто формално и абстрактно същество, сам в себе си е едно нищо.

Поради нищожността на своето същество индивидуалистът нито може да одобри едно конкретно явление на живота, да се реши и застъпи за него, нито пък може да създаде сам едно такова явление, за да пресъздаде истината като цел на живота. Това духовно поведение на този човешки тип е преди всичко израз на един вече станал в себе си нихилистичен свят, който, в хаотичната разновидност на своите явления, на своите тенденции и идеологии, не може да намери и няма подкрепата на духа и волята, сам вече не се чувства като носител на този дух и воля, един свят, който вече сам себе си не схваща като носител на общността на живота.

С този човешки тип духовният живот се изразява в голия, формален интелектуализъм, който, със своето нежелание за съществуване и своето нежелание за решаване, е действителният представител на нихилизма въобще. Този човешки тип е оня, който олицетворява най-добре духовния облик на плуралистичната многопартийна държава и нейното компромисно държавно устройство. Този човешки тип, като явление на обществения живот, можем да разберем само като консеквенция на многопартийната държава и на нейната държавна система на политически и духовен плурализъм. Той въплътява в себе си едно празно, неутрално и индиферентно същество без вяра, без воля за действие и борба и затова е неспособен да надвие света на разнообразните противоречия, които водят към хаос, да създаде и осъществи общността на живота като крайна истина³⁵.

³⁵ От тука, може би, става по-ясно какво авторът разбира под отричането на „общото понятие” и на „общите учения”. Сравни „Идея и задача на държавния университет”. Тази борба срещу формалното, абстрактно общо понятие, породена от горе-охарактеризираното духовно поведение, е била основно неразбрана. Смешно е да се твърди, че отричането на това „общо понятие” означава съмнение във всяка

Това са същите духовни представители на многопартийната държава и на тъй наречената „демокрация“, които неотдавна Фюрерът охарактеризира. Те наистина „не са апостоли на една вяра, те не са непоколебими и преди всичко: в моменти на опасност и на нужда, те не издържат. Затова с тяхно съдействие не може да се твори история, те са ненужни като творчески елементи на една общност“³⁶.

Както само с борба против този човешки тип и неговото индиферентно духовно поведение е възможно да се осъществи политическата общност, така също само с отричане на неговия формален и неутрален интелектуализъм може да се възстанови истината като единствен важим за-кон на науката, защото както с тях не е възможно да се твори история и както те са ненужни като творчески елемент на една общност, така също с тях не може да се създава познание и наука, защото те са негодни като основни камъни на истината.

общоважимост. С оглед на една такава критика, напразно би бил опитът да убедим, че борбата срещу това формално „общо понятие“ и срещу „обшит- учения“ е предварителното условие да се възстанови наново общоважимостта и истината в живота. Авторът вижда в този проблем, решаващия проблем на новата духовна история и причината на неуспеха на духовния човешки тип, който, поради своя неутрален и безразличен, формален и абстрактен интелектуализъм, беше неспособен за положително жизнено творчество и заради това разграничи идеята от действителността, истината и ценността от живота, за да търси в тъй наречените „чисти общи понятия“ и присъщия им нихилизъм „истината“ или „общото“. Ако науката иска наново да стане откровение и познание на истината и на общоважимостта, тя трябва да отрече и отблъсне радикално това духовно поведение и този духовен тип. Самопознанието на науката трябва да бъде отрицание на невярното и неотговарящо на действителността понятие. Тогава тя не ще бъде неутрална и индиферентна, а ще бъде стожер на истината и общоважимостта, на еднозначната истина, намираща своето въплъщение и своето осъществяване в общността на живота, в народа.

Преди всичко, налага се да се оголи духовната структура на по-новата философия, превърна теорията на познанието и етиката на идеалистическата философия, с помощта на „новокантианизма“ и „новохегелианизма“ във формална и неутрална и индиферентна доктрина.

³⁶ Цитирано от речта на Фюрера сп. „Хамбургер Фремденблат“. Сряда, 9. IX. 38 г. сравни за същността на този интелектуален тип труда на автора: „Idee und Aufgabe der Reichuniversität“.

Истинското противоречие между западноевропейската „демокрация” и националсоциалистическото държавно устройство и истинската общност на европейските народи

Надяваме се, че сме успели да уясним, какво в западна Европа мислят, когато говорят за демокрация и за диктатура или тоталитарна държава.

Класифицирането на Европа на демокрация и на диктатура е създадено на плоскостта на многопартийната държава и става понятно, само ако излезем от неговата своеобразна държавно-устройствена система на един постоянен компромис между разнообразни партии и съответстващото ѝ духовно поведение. Тази „демокрация” на днешната западноевропейска партийна държава, с нейното релативистично мировъзрение, Трябва по необходимост да смята всяко политическо устройство, в което едно движение се стреми да осъществи целостта, за диктатура, която потиска и унищожава свободата на всички други, понеже за нея цялото или общността не притежава първична действителност и поради това не може да бъде непосредствено осъществена. За това тоталитарна държава е оная, с помощта на която една партия или една идеология се е издигнала до тоталност и е предявила претенция за изключителност в политическото изграждане на националния живот. В тази тоталитарна система, поради тази причина, основната предпоставка за „демократията” на плуралистичната система е премахната, понеже „The democratic process provides a basis upon which the attainment of any aims or ideals can be pursued”³⁷. Според мировъзрението на релативизма на тази така наречена „демокрация” на многопартийната държава Трябва да се схваща винаги само като диктатура и деспотично потикване на всички други идеи, цели и програми, които имат полкова малко или толкова много право, колкото и партията, която се абсолютизира и се обявява за тотална, без да може, според мировъзрението на релативизма, да стори това. Политическата система на една такава тоталитарна държава накърнява тая основна предпоставка на „демократията”, която единствено осуетява откритата борба между противоречиви партийни идеологии духа на компромиса и на изравняването.

Тоталитарната държава е едно принципно нарушение на познанията и схващанията на релативизма, които се състоят в това, че всяка партия съдържа една само относителна истина. Когато една такава партия, без всякакво право, се абсолютизира, тя с това създава един дух на нетърпимост, на потискане на свободата и на насилието.

Затова също и тази „демокрация”, която уж не признава никаква цялостна истина, носена от която и да било партия, и която дава на всички движения и на всички убеждения свобода за изграждане и шанс да се наложат в свободното съревнование, все пак изключва едно: съмнението и отричането на „демократическия процес” на постоянно създаване на компромиси. Партията и идеологията, които все пак биха сторили това, въпреки че според мировъзрението на релативизма съдържат толкова истина, колкото всяка друга, и затова трябва да се радват на еднакво зачитане с другите, сега не ще носят никаква истина и не ще могат да намерят никаква зачитане от страна на другите, нито пък могат да очакват едно неутрално отношение от другите. Срещу тях тогава неутралността и компромисът се противопоставят не като „релативна истина”, а като „абсолютна”, която те накърняват, поради което загубват неутралността

³⁷ Constructive democracy, стр. 88.

и зачитането от страна на другите. В момента, в който една партия подлежи на съмнение самата компромисна система, компромисната система на плуралистичната многопартийна държава се обявява за нещо общоважимо, като абсолютна истина, което може и трябва да бъде бранено със средствата на силата от абсолютната „неистина”. Сега потискането на една все пак допустима и според принципите на релативизма, по необходимост равноправна партия или идеология се превръща на защита на абсолютната ретина. Останалите партии сега се позовават на една абсолютна истина, която да говорим с Келзен, ги снабдява с правото на абсолютизъм спрямо тази и позволява нейното потискане и унищожаване. Такива стремежи тогава стават нелегални. На свободата да се застъпва в борбата за благоволенieto на масата всяко мнение, всяка цел и всеки възглед сега не противопоставят демокрацията, „политиката на компромиса”, я абсолютизма. Наистина, една странна логика, една своеобразна вярност по отношение на собствените „демократични принципи и идеали”³⁸.

Всъщност, днешното компромисно държавно устройство на западноевропейските държави, с присъщото му като „демократично” мировъзрение релативистично духовно поведение, не е нищо друго освен признание умората, безверието и безволието на буржоазното общество, което не притежава вече смелостта и самоувереността да въплъщава нацията като цялост. То само не вярва вече, че в своето мировъзрение изразява истината на общността. То се е подчинило духовно на тия явления, които са го обявили в своя мироглед и своето познание на социалната действителност като един плурализъм от партии и идеологии за една партийна идеология, за да го отрекат в неговата идеологическа и духовна тоталност като нация.

Тук именно се натъкваме на най-дълбоката проблематичност на западноевропейските „демокрации”. Чрез многопартийното компромисно политическо устройство и чрез предизвиканото от него релативистично мировъзрение те загубиха всичко това, което е необходимо за едно действително самоустройство на нацията, като историко-политическо единство, и което винаги се е считало за една неизбежна необходимост: идеята и действителността на своята общност. Ясно е, че компромисното устройство на многопартийната държава, със своята релативистична познавателна и мировъзрителна обосновка, не е способно за едно ясно, недвусмислено, носено от твърда вяра и силна воля жизнено изграждане на нацията като непосредствена общност. Колкото и да се възхвалява компромиса като единствена годна система за съществуване на един разкъсан от противоречия свят, все пак той не създава едно единство на националната общност.

Никой не може да отрече, че днес нито във Франция нито в Англия считат целостта на нацията като закон на вярата, на познанието и на волята, като ядка на политическото устройство, на политическата философия и наука, на етиката и литературата. Днешната политическа философия, преди всичко, обаче, учението на политическия плурализъм и описаното по-горе обосноваване и тълкуване на днешната

³⁸ Един типичен пример за казаното представлява „Public order bill”, издаден в Англия срещу фашизма на Mosley. В тази демокрация, в която на всяка партия би трябвало да се предостави пълна свобода, тази партия се лиши от правото да организира тъй наречени полувоенни отреди и да носи униформи. По този начин на тази партия се попречи да излага по свой начин своето мировъзрение и своето убеждение. Срещу този обявен за свет принцип на демокрацията може да се противопоставят съображения за запазване на реда и спокойствието; но този аргумент не е убедителен. Ако носенето на униформи нарушава реда и спокойствието чрез предизвикването на фамозните „другомислещи”, то всъщност задача е на съществуващата система да поучи „другомислещите” относно последните свои основи.

тъй наречена „демокрация“, показват това съвсем ясно. Нещо повече дори, във вярата, в идеята и във волята за едно непосредствено единство и една първична общност на нацията виждат унищожението на свободата и полагането на основите на един политически абсолютизъм, който отрича съвместното съществуване на взаимно зачитащи се политически партии и политически идеологии. Затова ни се налага; по необходимост, констатацията, че стремлението да се схване нацията наново като първична общност и като истината на социалния живот, на всички негови проявления и преди всичко на всички негови понятия, ще има винаги като свой непримирим противник политическия и духовния плурализъм на многопартийната държава. Само чрез неговото преодоляване и чрез отделянето на неговия дух и на неговото релативистично мировъзрение нацията ще се възроди като конкретна волева общност: като истина на социалното съзнание, като идея и закон на политическото устройство. Без едно такова възраждане не ще може да се осъществи и едно действително политическо самоуправство на нацията като една самосъзнала се колективна личност и обособена общност. В тези именно въпроси се състои, в същност, кризата на така наречените „демокрации“ на Западна Европа. Обаче, не може и дума да става, че до днес нацията, като историко-политическа жизнена форма на Западна Европа, е намерила едно движение, което, издигайки я до една нова вяра, една нова воля и едно ново съзнание, е могло да ѝ придаде нова действителност и истинност и да събуди в нея воля към ново творчество.

Вярваме, че едно е станало ясно: днешната многопартийна държава, със своето духовно обосноваване и поведение и своето компромисно политическо устройство, може да нарече себе си „демокрация“, само ако лиши това понятие от всичко онова, свързано с него в момента, когато западноевропейските нации наченаха да се схващат като конкретна общност и чрез това станаха способни за политическо самоуправство. Само отричането на целия този дух, лежал в основата на понятието демокрация като политическо самоуправство на нацията, дава възможност да го запазим като едно наименование на днешната плуралистична партийна държава. Първоначалното духовно богатство на Западна Европа, в лицето на нейните най-добри представители, начело с Русо, и най-добрата традиция на нейното политическо устройство, са най-сигурните опровержения на днешната така наречена „демокрация“. Заради топа, именно, днешната така наречена „демокрация“ на Западна Европа трябва да бъде бранена от Русо и от класическото учение на буржоазното общество на Западна Европа. Трябва да се подчертае, че неговите „заблуждения“ и неговите „софизми“ продължават да живеят само в германската политическа философия, за да оправдаят тук системата на един политически „абсолютизъм“.

Днешна Германия се отличава, по всичко, наистина, със своя своеобразен мироглед и своето политическо устройство от днешната плуралистична партийна държава на Западна Европа. Националсоциалистическа Германия се отличава толкова от многопартийната държава на Западна Европа, колкото и от системата на Ваймарската многопартийна държава с нейното компромисно политическо устройство и нейния релативистичен мироглед, в борба, с която тя се разви и наложи³⁹. Ваймарската система беше в същност отражение на всичко онова, което ние се опитахме да опишем като понятие и същност на днешна Западна Европа. Затова няма да отречем, че между днешната многопартийна държава на Западна Европа и днешна националсоциалистическа Германия съществува една истинска диференция на политическото устройство и на мирогледите. Обаче, съвършено погрешно е от тази

³⁹ Срв. Ритербуш: Конституционният компромис на Ваймар. Експериментът на президентското управление и националсоциалистическата държавна идея. Витенберг, 1938 г.

действителна диференция на днешните политически устройства и обосноваващите ги мирогледи да се изведе една диференция на народите и на нациите. Както Ваймарската система не беше и не представляваше по никакъв начин истинска Германия като една историко-политическа единица и общност, така и тази днешна политическа система, тази така наречена „демокрация“ на западноевропейската многопартийна държава, с присъщия ѝ мироглед, не е истинска Англия или Франция, не представлява нацията като историко-политическо единство и като решаващ исторически фактор на западноевропейското развитие.

Напротив! Както днешна Германия осъществи наново своята народностна общност и своето историко-политическо единство в борба с многопартийната държава на Ваймарската система, така и днешна Франция или Англия ще може да по-стигнат историко-политическото единство на нацията само в борба с ония така наречени „демократически“ основни възгледи. Надяваме се, че успяхме да покажем, колко основно се различава тази така наречена „демокрация“ на плуралистичната многопартийна държава от демокрацията на буржоазното общество, в която схванатата като единство и действителна общност нация в миналото търсеше да постигне своето политическо самоустройство. Както тези две демокрации и принципите и идеите, легнали в тяхната основа, се различават и са непримирими, така и днешна плуралистична Франция се различава от буржоазното общество на френската революция и на 19 век. Затова, струва ми се, може да се каже, че днешна Франция, със своята така наречена „демокрация“ на плуралистична многопартийна държава, в никой случай не представлява истинска Франция.

Ако е необходимо да се подчертае, че всичко отделя днешна Германия от оная така наречена „демокрация“ на западноевропейските многопартийни държави, то не може да се твърди, че, заради това, и между народите и нациите, като историко-политически жизнени форми, съществува една абсолютна диференция, която осъжда техния исторически процес на едно непримиримо и неизменно противоречие и с това превръща Европа на една множествена същност на историческото развитие. В края на краищата, Европа съдържа своите историко-творчески сили в нациите и народите си. Ако затова, Франция или Англия, Германия или Италия, като нации и народни общности, търсят тоталността на своето историческо съществуване и своето историческо развитие, то в това не лежи една диференция, а една сродност и една съдбовна общност, която дава надежда, че между някога ще може да се осъществи един истински ред в Европа. Естествено, различието в историческото развитие е дадено, но това съвсем не е една решителна диференция, която изключва по един абсолютен начин европейската съдбовна същност и не налага онова класифициране на Европа в демокрации и диктатури като една неизменна необходимост и едно непоклатимо познание. Напротив, плуралистичната държава с всички свои възможни държавно-устройствени форми на компромиси и на диктатури и със схващането си на социалния живот като едно чисто множество представлява абсолютният враг и бацилът на разложението на европейските нации и народи изобщо и с това на оная историко-политическа същност, която съставлява това, което наричаме изобщо Европа. Затова, в края на краищата, европейските нации и народи имат един и същ неприятел: онази система и оная дух на плуралистичната партийна държава, който ги разлага и отрича съзнателно като единици и общности на историческия живот и на историческото развитие, който поставя на местото на позитивно изградените и непосредствени общности един мъчителен и никога не задоволяващ компромис, зад който болшевизмът, като крайна консеквенция на окончателното разрушение, надига заплашително своята глава. Изборът между развиващото се в болшевишката диктатура

окончателно разложение на националното жизнено единство и неговото ново спечелване не ще бъде спестен и на западноевропейските народи. Изглежда, че този избор е поставен пред Франция за непосредствено разрешаване⁴⁰.

Ако искаме да посочим и изясним истинската диференция, която съществува между националсоциалистическа Германия и днешната многопартийна държава на Западна Европа, то тогава не трябва да се задоволим само да противопоставим днешна Германия като тоталитарна или авторитарна държава на многопартийната държава. Трябва дебело да подчертаем, че понятията тоталитарна или авторитарна държава съвсем не изразяват принципа и същността на днешна националсоциалистическа Германия. И тези две понятия са рожба на начина на мислене на многопартийната държава. Затова те съвсем не са годни да покажат новото и различното, което ограничава плуралистичната многопартийна държава от националсоциалистическа Германия. Дори, от гледище на националсоциалистическото мировъзрение, като понятия за днешна Германия и нейното политическо устройство, те трябва да бъдат непременно отхвърлени. С тях, в същност, все още се движим в идейния свят и начина на мислене на плуралистичната система и нейното духовно поведение.

От гледище на така наречената „демокрация“, с нейното компромисно държавно устройство и с нейното релативистично мировъзрение. днешното политическо устройство на Германия може да се схване като политическо устройство на една тоталитарна държава, с която една партия се е абсолютизирила и тотализирила по отношение на другите, като не само е превърнала държавния си-лов апарат на инструмент на своето абсолютно у изключително господство, но и чрез потискане на всички други идеологии е направила своята партийна идеология като изключителен и всеобхващащ мироглед. Едно такова схващане на днешна Германия, определяно от начина на мислене на плуралистичната партийна държава, дори не докосва това, което днес в същност представлява Германия. Не се касае до това, че една партия се е направила като държава изключителна и тотална. Изобщо, не тоталността на държавата характеризира днешна Германия, а тоталността на народностната общност, която има задачата да осигури с едно постоянно осъществяващо я политическо устройство своето изграждане. Трябва непременно да се види, че националсоциализмът и националсоциалистическата партия не са само едно обикновено мировъзрение и една обикновена партия, стоящи редом с други обикновени мировъзрения и партии в смисъла на мирогледа на многопартийната държава. Именно защото не една обикновена партия и не едно обикновено мировъзрение са се тотализирали. Днешна Германия не е една така наречена тотална държава в смисъла на идейния и мисловен свят на многопартийната държава.

Затова и понятието авторитарна държава не изразява главното и решаващото за политическото устройство на днешна Германия. И това понятие е образувано само като антитеза на многопартийната държава и идейния и мисловен свят на нейното компромисно политическо устройство. Това понятие представлява, в противовес на онова политическо устройство на един постоянен множествен компромис, формата на едно авторитарно разрешение на противоречията вътре в едно партийно множество от страна само на една партия. Обаче, вътре в едно партийно множество авторитарното

⁴⁰ Генералната стачка от 1938 г. предизвика всъщност истинската борба за надмощие между народофронтонската система и нейните противници. С тази стачка, в противовес на компромисното устройство изпъкна извънредното положение на договорната и компромисна система, което принуждава едната или другата страна да реши без компромис. Така и двете страни спомагат за разложението на компромисното устройство, защото в тяхното открито и чисто противоречие то се унищожава.

разрешение е само тогава възможно като една дълготрайна форма, когато и ако една партия или партийна група, чрез изключване на изравняващата компромисна система, се абсолютизира и добива чрез това възможността да решава авторитарно.

Затова и двете понятия свършват с една и съща консеквенция: с отричането и унищожаването на компромисното държавно устройство и на обуславящото го духовно поведение на взаимно зачитане и на неутралност от страна на едните елементи към другите вътре в партийното множество. В такъв случай за многопартийната държава, на болшевишката, фашистката и националсоциалистическата държави са в еднаква степен тотални или авторитарни държави. За тази „демокрация” всички тези три мировъзрения и политически устройства са идентични явления на отрицание на компромисното държавно устройство на многопартийната държава и на обосноваващото я духовно устройство. Колко силно дори и в нашата държавно-правна и политико-научна литература понятията тотална и авторитарна държава са определени от идейния свят на многопартийната държава, личи от факта, че и в нея много често болшевизмът, фашизмът и националсоциализмът се идентифицират под общото понятие на тоталната или авторитарната държава. Само ако мислим под влиянието на идейния свят на така наречената „демокрация”, можем да допуснем едно такова идентифициране и да образуваме едно такова „общо” понятие на тоталната или авторитарната държава. Обаче, ние смятаме и без друго е ясно, че едно такова „общо” понятие е съвсем негодно да обхване и осветли основните и съществени различия, които разделят тези мировгледи, особено националсоциализма и фашизма от болшевизма.

Трябва да бъдем напълно наясно по това, че понятията тоталитарна и авторитарна държава съвсем не означават едно освобождаване от многопартийната държава и нейното духовно устройство. И тези понятия предполагат, както и компромисното държавно устройство на „демократията”, идеята за социалната действителност като един плурализъм от партии, класи и политически идеологии. Наистина, между онази „демократия” и тоталитарната и авторитарната държава съществува едно различие в метода на изграждане на предполагаемото множество на социалния живот, но няма никакво различие в тяхното принципно обосноваване чрез схващането на социалния живот като един обикновен плурализъм. Понятието за социалната действителност, като едно множество, остава и за тях фундаменталното схващане. Дори може да се каже, че, в противовес на компромисното политическо устройство на така наречената демокрация, тоталитарната и авторитарната държави представляват по-точното схващане и по-чисто понятие на плуралистичната система. Останем ли свързани с духовния свят на многопартийната държава, в такъв случай тоталитарната и авторитарна държави са, в същност, само това, което марксизмът учеше като единствената консеквенция и като, в края на краищата, единствено вярното понятие за плуралистичното разлагане на нациите и народите: диктатура на една партия и на едно мировъзрение над множеството на другите, в които по принцип социалният живот е и остава разложен, понеже диктатурата всъщност не превъзмогва партийното множество с необходимите му противоречия, а остава обусловена и необходима чрез него.

Ако все пак нарекохме авторитарната и тоталната държави по-точни и по-чисти понятия за действителността на многопартийната държава, то сторихме това, само защото, в края на краищата, множествения компромис не представлява нищо друго, освен абсолютизирането, ако не на една партия, то поне на едно партийно мнозинство. Погледнато правилно и последователно от точка зрение на плуралистичната действителност, и то не представлява нищо друго освен чиста власт и прикрита

диктатура, понеже изобщо не е способно да задържи тези, които стоят в противоречие с него, и да им наложи своя авторитет. Вътре в рамките на една плуралистична социална действителност Трябва, ако се мисли консеквентно, и мнозинството, с какъвто и компромис да се осъществява, да се признае за абсолютизъм и диктатор-но абсолютизиране, доколкото се противопоставя на едно противоречащо малцинство или на една партия или дори на една единствена личност, която противоречи. Вътре в едно обикновено множество, в което не съществува никаква истина и затова също никакъв задължаващ авторитет, мнозинството има толкова малко право да претендира за себе си един действително задължаващ авторитет, колкото и една партия или дори една единствена личност. Затова, вярно погледнато, и политическото устройство на множествения компромис на така наречената „демокрация” не е нищо друго, освен една забулена диктатура, освен един наметнат с демократически фрази абсолютизъм на мнозинството. Мнозинството винаги се образува в борба против едно малцинство, и от плуралистичното понятие на социалния живот изобщо не може да се изведе правото за действителен авторитет на една партия на множеството против другите. Едно партийно мнозинство или една партия може - или по правилата на компромисното политическо устройство или като диктатура - наистина, да завземе властта, да се наложи над другите. Но те нямат правото да претендират за авторитет, нито пък да искат другите, поради никакво морално основание, да се почувствуват задължени да се подчинят. Мнозинството или едната партия, в същност, винаги се намират в ролята на разбойник, който принуждава нападения с оръжие, без, разбира се, да има право за това или пък да претендира за едно задължение от страна на нападения.

Тук, именно, се вижда ясно, че политическият и философски плурализъм подкопава и заличава всяко общоважимо понятие за право и задължение, за авторитет и законност. Така, многопартийната държава, осветлена и в последните консеквенции на своя мироглед, се превръща на една система от безсмислени борби за надмощие, в която всички основни понятия за социален и политически ред се унищожават напълно. И така, виждаме, че крайната последица и на практическия социален живот, както и на духовния, е нихилизмът. Като негови последици виждаме не само разлагането на общоважимостта и истината, не само разлагането на истинската социална общност, но и разлагането на всички нейни ценности и важими основни понятия на социалното и политическото учение. От гледище на плуралистичното учение за социалния живот не е възможно социалната общност и социалният ред да се обобщят в едно общоважимо понятие, нито право и задължение, авторитет и свобода да се обосноват и оправдаят логически. Затова последиците на многопартийната държава и нейния дух и на начина на мислене са хаотичното разлагане на всички основни понятия на социалното учение и на политическата наука, понеже последните могат да бъдат мислени и логически обосновани не като изхождаме от понятието на социалния живот като едно обикновено множество, а от схващането му като една първична цялост и общност.

Понятие и същност на националсоциалистическото водаческо политическо устройство и неговото противоречие с компромисното политическо устройство на западноевропейската демокрация

Ако искаме да схванем истинската диференция, която националсоциалистическа Германия и онези така наречени „демокрации“ съставляват, то ще трябва да проникнем с един пласт по-дълбоко, отколкото е възможно това с понятията тоталитарна и авторитарна държави. Не само е необходимо да се освободим напълно от мисловната система на многопартийната държава, но и да схванем новото не само в антитезата му към плуралистичното политическо устройство, но и в неговата оригинална същност и духовна първичност. Нека се опитаме да формулираме в общи черти тези принципни и съществени различия, които съществуват между националсоциалистическа Германия и днешните многопартийни държави на Западна Европа⁴¹.

Най-първо и преди всичко техните схващания за социалния живот се намират в едно непримиримо противоречие. Тук, именно, се намира решаващото различие на мирогледите и на техния фундаментален идеен свят. В това противоречие на схващането на социалната и политическата същност се съдържа същевременно и борбата за истината и за общоважимостта на научните понятия изобщо, една духовна борба, която не може с никакви компромиси да бъде избегната. В тази борба, именно, се касае за крайното общоважимо познание на социалния живот и на социалното развитие, за основните общоважими понятия на неговата наука и на неговото учение.

Ако за мирогледа на многопартийната държава плурализмът на социалния живот и на социалното развитие е основното понятие, то за националсоциалистическото мировъзрение идеята и понятието за социалния живот като първична цялост и общност представлява основното познание. На плурализма от партии, класи, вероизповедания и политически идеологии с неговите хаотични последици националсоциализмът противопоставя родствената общност и родствената цялост на народа, като единствено истински живот и единствено реално развитие на социалния живот. Познанието на социалното съществуване като един плурализъм е, обаче, безусловното противоречие на всека общност, е антитезата на нейната идея и на нейните понятия. Затова, за националсоциалистическия мироглед социалното съществуване не представлява никакъв плурализъм от отделни партии, класи и вероизповедания, с евентуално присъщите им идеологии, а е родствената общност на народа като общност и цялост. В нея е дадена изобщо тази първична действителност на социалното съществуване. Тя е политическата и социалната същност на „кат' езохин". Без това крайно познаване на общността, като първична действителност на социалното съществуване, изобщо не е възможно да имаме какво понятие за социалната и политическата действителност, нито пък какво нейно проявление - било това дори и езикът - нито дори какво изграждане.

Плуралистичното понятие за социалното съществуване може да схване това съществуване само като едно множество от взаимно изключващи се елементи, от

⁴¹ Считаме, че читателят разбира, без друго, че това късо описание няма претенции да обхване националсоциалистическия мироглед в неговата цялост. Ще посочим само съществените черти на националсоциализма, които го охарактеризират в противовес на превъзможната от него многопартийна държава.

гледнище на които социалният живот не е нито мислим, нито се поддава на изграждане. В понятието за множеството всеки елемент със само една особеност. Една действителна общност или цялост не може чрез него никога да бъде схваната. Множеството остава и като „всички” само сбор от отделните. Именно англичанинът Хобс беше, който проследи това плуралистично понятие на човешкото съществуване в неговите неизбежни консеквенции⁴². Понеже в множеството всеки се стреми и може да се осъществи само като елемент на многото, тази консеквенция представлява една борба на всички против всички, вечното военно положение и вечното противопоставяне и отрицание на всяка действителна общност и цялост. От това противоречие на множествените елементи не може да се развие нито право, задължение и авторитет, нито морал и религия. Доколкото не съществува никаква социална общност за единичните, за тях няма никаква истина като обща важимост, никакво право като ред на общността, никакво задължение като неин морал, никаква религия, без в нея да се схваща като образ на божественото, на вечното и на безкрайното. „Natural rights”, което Хобс развива за това „естествено” състояние на вечните противоречия, не е нищо друго, освен естествената възможност, способността, която всеки притежава, за да се наложи и да се осъществи като сингуларно същество. Затова това „jus naturale” е само една „potentia”. То достига до там, додето достига и човешка сила. Само в това то има своите граници.

В същност, тези неизбежни консеквенции, които Хобс разви от своето плуралистическо понятие на социалното съществуване, важат за всички плуралистични познания. При това, безразлично е, дали схващаме социалното съществуване като един плурализъм от индивиди, както прави това Хобс, или като едно множество от партии, класи, вероизповедания и мировъзрения, както политическото учение на многопартийната държава. Както Хобс не можа да изведе от⁴³ своето плуралистично понятие на човешкото съществуване социалната и политическата общност, като идея, като право и задължение на отделната личност, така и никое друго познание не може да стори това, щом като схваща социалното съществуване като един плурализъм.

От всичко това едно става особено ясно, именно, че националсоциализмът възроди в своето понятие за социалното съществуване, като първична цялост и общност на народа, единствено вярното и важимото понятие за социалното и политическо учение. Само като изхождаме от първичната действителност на социалното съществуване като общност, можем да създадем неговото понятие. В това отношение пак националсоциалистическото мировъзрение е, което прави възможно едно истинско и важно учение за социалната и политическа същност. Затова е необходимо да посочим тези крайни и с голямо значение положителни отражения на националсоциалистическото мировъзрение за науката изобщо и особено за социалната и политическа наука, понеже не рядко тези отражения биват невярно схващани и недостатъчно оценявани.

В националсоциализма, с неговата идея за първичната действителност на общността, германският народ, който беше разложен в един чист плурализъм и беше абсолютно раздробен, схвана наново себе си като една първична общност и като едно единство на историко-политическото съществуване и развитие. В него и чрез него германският народ се обедини наново и се откри отново като една историческа личност с ясна и недвусмислена обща воля и същност в обновлението на своята общност като

⁴² Th. Hobbes : Leviathan, в “The English Works of Thomas Hobbes; edited by W. Molesworth”. Vol. III London, 1839, срв. Carl Schmitt : Der Leviathan in der Staatslehre des Th. Hobbes, Hamburg, 1938.

истина на живота изобщо. Всичко това стана възможно само с превъзможването на плуралистичната партийна държава и обосноваването чрез нея, достигащо до корените духовно и душевно раздвоение на нашия народ.

На плоскостта на социалното съществуване като народна общност се определя за националсоциализма идеята и понятието за политиката и за политическото устройство. И в тази точка националсоциализмът се намира в рязко противоречие със западноевропейските многопартийни държави. За това решаващо плуралистично понятие на социалното съществуване, политическата същност е или така наречената „демокрация“ на компромисното държавно устройство или диктатурата, като абсолютизиране на една партия над другите чрез отстраняването на системата на постоянните компромиси. Двете политически устройства се определят от едно общо понятие на политическата същност, което е обусловено от противоречието, което съответствува на едно множество. Ето как, за плуралистичния начин на мислене политическата същност и нейното държавно устройство са, в края на краищата, винаги формата на едно трайно противоречие, понеже неговото основно познание на социалното битие развива политическата същност и нейното понятие, от противоречието на множествените елементи.

За националсоциализма политическата същност и политическото устройство, обаче, не представляват един компромис на различни партии, нито диктатурата на една единствена партия. За него политическата същност представлява непосредствено изграждане и разгъване на първичната действителност на народностната общност. За националсоциализма тази последната не може да се осъществи в своята първичност и като общност, нито чрез един компромис на противоречиви елементи, нито чрез диктатурата на един елемент над другите. Колкото малко един плурализъм от партии, класи, вероизповедания и мирогледи съставлява една първична общност, толкова малко може този плурализъм да създаде една общност и да я изгради като един историко-политически фактор. От множеството на противоречивото съществуване никога не може да се създаде общност и цялост на живота. Затова за националсоциализма не може и не бива никога първичната общност на живота да се раздробява в противоречиви партии и партийни идеологии, защото чрез това тя се унищожава. Затова, за да се осъществи народната общност, трябва да имаме непосредствени: действителност, идея, дело и създател. В тях тя требваше да бъде представена в своята непосредствена и първична общност като идея и движеща воля. Като изпуснем из предвид раздробяването на народа в хетерогенни партии, класи, вероизповедания и миро-възрения, то и за националсоциализма народностната общност представлява един разчленен ред, но, погледнато и от тази точка зрение, смисълът и идеята на политическата същност и на политическото устройство остават тия, че историко-политическото единство и историко-политическата общност на народа не се схващат като вторични, производни продукти на компромиса на това разнообразно разчленение или като надмощие на едните над другите. По този начин никога не бихме улучили същността на народностната общност и тя никога не би намерила едно съответстващо на нейната първична действителност политическо изграждане. Затова политическата същност като непосредствено изграждане на народната общност трябва не само да има един непосредствен носител на нейната идея, но и едно посредствено движение и едно волево устройство на нейната действителност. Тези последните тя притежава в идеята и движението на националния социализъм, който, именно, не е един елемент на едно множество от противоречащи си партии и от техните политически идеологии, но който схваща в себе си идеята и творческата воля на народната общност и ги осъществява. От това, надяваме се, става ясно, защо националсоциализмът не е една коя да е партия или

идеология, стояща редом с много други партии и мировъзрения в смисъла на едно плуралистично и релативистично познание на социалното съществуване.

Същественото различие на националсоциалистическото водаческо политическо устройство от политическата система на днешната западноевропейска многопартийна държава се състои в това, че то не е нито едно компромисно политическо устройство на едно партийно множество, нито диктатура като вечно възможната консеквенция на един плурализъм от партии и политически идеологии. Водачеството, именно, не е нито компромис на противоречиви елементи, нито диктатура на един елемент над другите. Водачеството, като политическо устройство, изобщо не се подава на логическо извеждане от едно плуралистично схващане на социалното съществуване. Водачеството, изобщо, не се подава на практическо осъществяване там, гдето народната общност е раздробена и разложена в един плурализъм на противоречиви партии, класи, вероизповедания и мирогледи. Водаческото политическо устройство е възможно само там, където народната общност е идея и действителност на самия живот. По този начин непосредствената действителност на народната общност и политическото водачество се взаимно обуславят по необходимост. За него действителността на народната общност трябва не само да бъде основна идея на социалното и политическо познание, но и непосредствена двигателна воля на политическо строителство и на държавно устройство. И тука пак, водачеството е съответстващото на понятието и на непосредствената действителност на народната общност политическо устройство, в което народната общност, на страна от компромис и диктатура, намира своето непосредствено изграждане и осъществяване като политико-историческо единство и като политически ред. Водаческото държавно устройство е, поради това, непосредственото политическо изграждане на народната общност като първична колективна същност и като първична обособеност.

На края нека посочим различието в светогледа на националсоциализма и обосноваващото така наречената „демокрация“ мировъзрение. И тук съществува едно непроходимо противоречие. То се състои в това, че националсоциализмът мисли, че в познанието на първичната и непосредствена действителност на народната общност е открил не една само релативна истина, редом, с която могат да съществуват според мировъзрението на релативизма и други равноправни истини. За националсоциализма расовата общност на народа съставлява единствената истина на живота и на социалното и политическо съществуване и развитие. С оглед на това, за националсоциализма истината не е едно множество от релативни явления в духа на миросгледа на така наречените „демокрации“, а тя представлява за него живота като първична цялост и непосредствена общност, която в народ е непосредствения образ на безкрайното. Затова както националсоциализмът сам не схваща себе си като една релативна истина в множеството на други, също така той не бива да се схваща като една релативна истина, която чрез сила, без да има право за това, се е абсолютизираща по отношение на другите, за да се превърне по такъв начин в идеологията на една тоталитарна или авторитарна държава. Както вече подчертахме, истинското съдържание на националсоциалистическия светоглед не може да се разбере върху плоскостта на мировъзрението на релативизма с неговото зачитане на всевъзможни идеологии. Дори тогава не, ако ги схванем като един миросглед вътре в едно съществуващо множество, което чрез отричането на взаимното зачитане и на взаимния неутралитет се е абсолютизиращо и сега налага и осъществява този абсолютизъм като държава.

Националсоциализмът счита, че притежава истината, като схваща самия живот в расовата общност на народа като една цялост, която, както формулираше Хегел, единствено може да каже истината, така националсоциалистическото мировъзрение е

решителен противник на едно светогледно и духовно раздвояване на народа, защото в него, чрез разлагането на народа кат общност, се унищожава и самата истина. Тогава не е вече непосредствена същност на живота. Ние преживяхме и разбрахме най-ясно, как в разлагането на народа в един плурализъм от мирогледи истината и ценностите се премахнаха, как се създаде един хаос, в който никой не можеше да реши и никой не знаеше: „какво е истина и какво не е истина, какво е ценност и какво не е ценност?“ Тогава стана ясно, че с разложението на народа в различни мирогледи, всички понятия се объркаха, че дори народът по необходимост изгуби съзнанието, че възплътява в себе си, като фактор на историческото развитие, една истина, която трябва като историко-политическо същество да носи и осъществява. Затова смятаме, че не без основание изрекохме малко смело звучащото изречение, че националсоциализмът притежава истината, защото това изречение е обосновано с едно ясно познание и преди всичко, чрез най-съкровениите преживявания и изпитания.

Ако, по този начин, националсоциалистическия мироглед е противното на плуралистичното раздвояване на народа в различни мировъзрения, то то е не по-малко противоречиво на онова неутрално и формално духовно поведение, което се опита като едно формално, абстрактно съзнание да се издигне над плурализма на разните мирогледи като един вид крайно „общо“. В своята индиферентност и нейното безразличие по отношение на разните мирогледи, това формално духовно поведение се опита да възплъти „общото“. В същност тя е един чист нихилизъм. То възплъщава в себе си оня формален интелектуализъм, който описахме по-рано. Националсоциалистическия светоглед вижда в това духовно поведение нихилистичната ядка, която със своята чисто формална общност не възплътява, в същност, никаква общност или общоважимост, нито пък може да създаде из себе си такава общоважимост. Националсоциализмът вижда в него онова безверно пасивно духовно поведение по отношение на раздвоението на народа и разлагането на неговата общност и истинност, което е неспособно, да възсъздаде разбития в своите диференции живот в нова общност и да даде на тази нова общност нови здрави форми, нов облик.

Само ако изхождаме от тук, смятам, че е възможно да върнем класифицирането на Европа в демокрация и диктатура към неговата истина и действителност, и да кажем заключителното съждение за истинността и наложителността на това класифициране. Както не е правилно да наричаме днешните многопартийни държави на Западна Европа демокрации, така не е и вярно да назоваваме националсоциалистическа Германия диктатура или авторитарна държава. Тъкмо тези, създадени върху почвата на многопартийната държава и нейното духовно устройство понятия за диктатура и за тоталитарна държава, не улучват ни най-малко водаческото политическо устройство на днешна Германия. Считаме, че показахме, колко е наложително отхвърлянето на понятието диктатура за днешното водаческо политическо устройство на Германия, в нашите предишни разсъждения.

Едно, струва ми се, може с положителност да се каже: днешното водаческо политическо устройство на Германия е оная политическа форма, онова политическо устройство, което изгражда в неговата цялост и неговото единство това, което то плуралистичната многопартийна държава на Западна Европа не може вече да съзида, понеже го е унищожила в себе си: народа като действителна общност на живота. Затова германското водаческо политическо устройство е в истинския смисъл на думата самоустройство на германската народна общност. За това самоизграждане на германския народ като историко-политическо единство и като общност ние не си служим с понятието демокрация. Това понятие е както виждаме, твърде опустошено и лишено от всякакво съдържание. Това понятие е придобило толкова много значения, че

не покрива едно определено политическо устройство на живота. Като понятие то е само един чист номинализъм. Затова е по-добре да не отежняваме новата и своеобразна същност на сегашна Германия с едно такова многозначно понятие. Ако, все пак, някога под демокрация разбираха „Self government” на западноевропейските нации, основан върху идеята за тяхната действителна волева общност, то за западноевропейския човек, ако се върне към това разбиране, ще представлява едно въведение към това, което днешна Германия представлява в същност. А тя представлява единственият исторически опит на германския народ, изхождайки от познанието на самия себе си като расова общност, да осъществи своето историко-политическо единство и персонифициране, тотализиране на своята същност като непосредствен образ на божественото.

Послесловие от редакцията

Таза богата с идеи и забележителна по дълбочината на анализа книга на проф. Ритербуш, беше обнародвана в началото на април 1939 год. - няколко месеца преди избухването на сегашната война.

Въпреки строгата си научност, тази книга е достъпна за всеки внимателен читател, благодарение способността на автора да поставя под изобилна светлина и да прави лесноразбираеми дори най-сложните и отвлечени проблеми. Честната и откровена мисъл на един стопроцентов националсоциалист прониква дълбоко в съзнанието на всеки читател с добра воля. Но даже и онзи, който има предвзето становище по отношение на демокрацията и националсоциализма, ще се почувствува разколебан от силната аргументация на Ритербуш.

Писана е в навечерието на новата световна война, когато враговете на Хитлерова Германия се стремяха с всички средства да я оклеветят и злопоставят пред световното обществено мнение, за да могат по-лесно да я усамотят политически и да я обкръжат с военни съюзи. Интимната цел на клеветниците-обкръжители беше да се сломи движението на Хитлер, което слагаше край на юдо-масонското паразитно блаженство, и да се спре влиянието на националсоциалистическата идеология за стопанска и социална справедливост.

Нова Германия и нейната идеология, разклащаха из основи либерално-демократична система на партийното, вместо народно, управление и на едностранчивата стопанска свобода: пълна свобода за спекулиращия капитал и привидна свобода с фактическа зависимост на трудещите се и стопански слабите. - Партизанската олигархия, която от парламентаризма беше направила приятна и доходна професия, от една страна; плутокрацията във всички държави, големи и малки, богати и бедни, от друга страна; безотечествените евреи с техните верни крепители масоните, от трета страна; - спонтанно се обединиха, подадоха си братска ръка и с удивителна еднаквост на чувства, желания, интереси и безскрупулност, започнаха клеветнически поход против вестителката на Новия ред - Националсоциалистическа Германия. Походът беше насочен едновременно и срещу италианския Фашизъм, като носител на същата опасност, макар че двамата водачи, Хитлер и Мусолини, още не бяха обединили материалните си сили.

Демо-парламентаристи, плутократи, евреи и масони от цял свят, употребиха всички възможни средства за борба, без никакви нравствени ограничения за себе си. Силата на науката не беше пренебрегната. Множество учени и публицисти бяха мобилизирани - едни от честно убеждение, други от желание да угодят на властващите, трети заради едното и другото. Така се появи, във всички държави на света, онази многоезична кампания срещу Националсоциализма и Фашизма, свидетел, на която е нашето поколение. Понеже средствата на словесните нападатели бяха много по-големи и понеже двете авторитарни държави нямаха същата възможност да се защитават в чужбина, - във всички държави беше насадено убеждението, че в Германия и Италия царува, в действителност, една сурова диктатура, един нов абсолютизъм. Дори и у нас, в България, още има тук-там остатъци от тази клеветническа кампания, която навремето не срещаше достатъчно отпор.

В тази борба, като священо знаме се развяваше демокрацията, с нейните фиктивни спътници: свобода, равенство, братство.

Това знаме беше най-голямата политическа измама в нашата епоха. Демокрацията в действителност беше псевдо-демокрация, привидно народовластие. Свободата беше едностранчива, частична, илюзорна. Равенството и братството - безсрамно лицемерие.

Но това Трябваше да се докаже. Традицията, навикът, бяха на страната на старата господарка - демокрацията. Пропагандата на „демократичните“ сили беше ловка и разполагаща с неизмерими средства. Интригата беше рафинирана, остра и проникваща дълбоко. И наистина, само една колосална по размерите си война, като сегашната, можеше да бъде в състояние да сломи вековната крепост на лъже-демокрацията и нейните съставни елементи: плутократи, масона, евреи и като доброволци: наивните народовластници, парламентаристи, стари партизани.

В такава атмосфера се появи книгата на проф. Ритербуш, Затова е тя едновременно: строго научна и полемична в най-добрия смисъл на понятието. Тя системно и с несъкрушима логика, опровергава клеветите на позлатените космополити; атакува псевдодемокрациите, разкривайки истинската им природа; в заключение, обяснява принципите на националсоциалистическата държава и разкрива контурите на една бъдеща Нова Европа.

Колко добре, колко бляскаво авторът е изпълнил задачата си, не е нужно да изтъкваме ние.

Като едно продължение на аргументацията против прикриваните вродени недъзи на либералната демокрация, и като една нейна критика от малко по-друго гледище - редакцията намери за уместно и полезно да постави като послесловие една студия от редактора.

Вътрешните противоречия на либералната демокрация

от

проф. д-р Л. Владикин

Вътрешните противоречия на либералната демокрация⁴³

Днешна Германия - а неотдавна преди нея Италия и Португалия - окончателно скъсаха с либерализма и организираха държавата си и народната си общност върху нови начала. Резултатите не ни оставят да съжаляваме за раздялата със 150-годишната господарка на политическа Европа - либерално-парламентарната демокрация.

Обаче, почти всички други европейски държави, включително България, още страдат под тежестта на едно разтърсване, което е прието да наричаме „криза в демокрацията и парламентаризма”.

Подобни кризи, европейските държави - за Америка да не говорим - са преживявали на няколко пъти от 150 години насам, но сегашната криза, която започна от края на Световната война, е най-дълбока, най-продължителна и без изгледи за окончателно изчезване.

И по-рано политическият индивидуализъм е бил отричан. Достатъчно е да си спомним Реставрацията, Виенският конгрес, историческият национализъм, германската юридическа школа и особено, социализмът. Но никога политическият индивидуализъм не е бил така стремително и планомерно атакуван, нито така основно и научно-неопровержимо отречен, както в наше време, от новите учения за държава и общество - Национал социализмът и Фашизмът.

Тези две нови и младежко-могъщи учения подкрепиха своите идеалистични планове с логиката на действителния живот. Те бързо и основно преустрои стария ред и създавайки върху неговите развалини една по-добра държава, доказаха на дело своето превъзходство. Новата политическа философия беше бляскаво осъществена и въздействието на историческата действителност стана непреодолимо.

И както преди век и половина новата либерално-демократична държава, подобно на огромна магнитна планина, привличаше старите постройки на абсолютизма и ги разклащаше из основи, така и днешната нова авторитарна и народна държава привлича и разтърсва остарелите на свой ред либерално-демократични страни.

Само два примера. Преди сегашната война, във Франция съществуваше силно научно и политическо течение за опресняване или коригиране на наследството от Френската революция. България, която от 60 години насам има либералистична конституция, преживява една доста остра конституционна криза, която в същност е криза на остарелия, и негоден за новите условия на живота, политически и стопански индивидуализъм.

Наличността на държави, които превъзмогнаха либерализма и утвърдиха по-добра форма на управление, от една страна; и наличността на една криза в демокрацията и парламентаризма у неавторитарните държави, от друга страна - ме подбудиха да изследвам по-отблизо този неприкосновен фетиш, който се казва либерална демокрация. Изследвания са правени в миналото доста много и доста ценни. Но изследванията, които се правят сега, се извършват при по-добри условия и с усъвършенствувани средства - защото националсоциалистическото и фашисткото учение за държавата, както и новият светоглед, що тези учения създадоха и внедриха в душите на съвременниците, раздраха и последната лъскава завеса, зад която фетишът

⁴³ Тази студия беше четена като реферат в университетите на Берлин и Франкфурт, през март 1940 г. През 1941 г. беше издадена на немски език под заглавието „Die inneren Widersprüche der liberalen Demokratie” от издателството Wittich в Дармщат.

криеше своята истинска природа. При пълно осветление, при наличността на контрастни примери и при значително разработена материя - изследванията стават по-лесно, посмело и без предразсъдъци.

*
* *

Нека да се върнем за малко към конкретното начало на либерално-демократичния конституционализъм в Европа - към Великата френска революция.

Всеобщо е убеждението, че Френската революция е била подготвена и извършена с висок идеализъм. - Без да отричаме идеализма на един Русо или дори на един Робеспьер, Трябва да отбележим, че политическата философия на 18^{-ти} век бе материалистично-утилитарна по тенденция и по морал. Типични са Бентам, Холбах, Волней; те свеждаха правото и дългът към две цели: физическото запазване на личността и вида, и набавяне колкото може повече благополучие с колкото може по-малко лични жертви. Това беше етиката и на забогатялото от производство и търговия Трето съсловие („буржоазията“), която по-късно извърши революцията и преобрази държавното и частното право. Новата конституция - която е прамайката на всички либералистични конституции в Европа - бе пропита от морала на своите създатели.

Но този материалистично-утилитарен светоглед беше грижливо замаскиран с поетични и свободолюбиви формули от Волтер и особено от Русо. Грубият материализъм на Третото съсловие се представи във формата на чист Разум, а неговите сметки се взеха за рационалистични дедукции. Буржоазният утилитаризъм надяна мантията на идеалистичен борец за право и справедливост и за един, подкупващ със своя култ към човека и човечеството, индивидуализъм.

Най-хуманното и най-идеалистичното, що човешкият гений е създал, е християнската етика. Но Френската революция бе противохристиянска. На християнския Бог бе противопоставен Разумът и една театрална фигура „Върховното същество“. Либерализмът е бил още в зачатъка си атеистичен и антихристиянски. Във Франция той неизменно си остава такъв и досега. Няколко примери, между многото. „Лигата по образованието“, която бе субсидирана от правителствата, препоръчваше: „Всеки изминал ден трябва да отнася по някои остатъци от мъртвите вярвания“. Мъртво вярване за напредничавите французи е и християнството. Тъй се обяснява отстраняването на сестрите-калугерки от френските болници; премахване Разпятието от училищата, от общинските канцеларии и от съдилищата; изстъпленията срещу някои проповедници в парижките черкви. При откриването паметника на Ренан и при официалния банкет по чествуването на Бергело, видни личности викаха: „Долу Исус Христос!“⁴⁴ - „à bas le Christ!“

Исторически либерализмът много допринесе за отслабване на религиозното чувство, за намаляване влиянието на християнската църква и за застрашителното размножаване на разни секти. Една такава секта - именно франкмасонството - подстрекаваше дейците на революцията и народа към противохристиянски изстъпления. Любопитно е, обаче, че същото Учредително събрание гласува набързо три закони в полза на евреите, с цел да ги изравни напълно с останалите пълноправни граждани-християни.

Политическата философия, която подготви интелектуално революцията, отрече религиозния мистицизъм и пожела да няма друг авторитет, освен разума и природата.

⁴⁴ André Tardieu, *Le Souverain captif*, Paris 1936, pp. 134, 138

Математиката и естествените науки станаха основа на новата философия. Но тези мислители от „Векът на науката” създадоха, в областта на политическата философия, постулати и основни начала, които бяха произволни и мистично-метафизични. - Например, естественото право, естественото състояние, неотнемаемите права, естественият човек, общественият договор, общата воля и др. т. Върху тези постулати - които нямат нищо общо с позитивната наука - бе изградена политическата философия на революцията. А върху нея пък, Учредителното народно събрание даде вид, че изгражда нова конституция.

Преките доктринери на новия строй имаха амбицията да работят научно. Съчиненията на философите бяха справочни книги. Но в действителност те оперираха с ненаучно смесване на методите - започваха като верни ученици на рационалистичната школа, но при първото сблъскване с действителността, минаваха в лоното на историко-политическия емпиризъм и оттам в чистата прагматика. Не само методологичният синкретизъм, но даже явните логични противоречия, не ги смущаваха. Рационалистичните постулати на Русо бяха превърнати в агитационни лозунги, а нормите на позитивната конституция съдържаха интересите, морала, светогледа на Третото съсловие. Всички по-сетнешни конституционалисти, които приеха наследството на Френската революция, Трябваше да се държат в същата насока и да развиват либералистичното учение за държавата върху същите основи, които съдържаха дефекти от самото начало.

Няколко характерни моменти в създаването на първата либералистична конституция в Европа, ще илюстрират изказаните мисли.

Челната дума на революцията бе - *Свобода*. Тя имаше магическо въздействие върху народа, който вярваше, че чрез делото на революцията ще премине от полубезправен поданик към свободен и самоуправляващ се гражданин. Цялата държавна философия на Русо бе изградена върху задачата: „да намери една такава форма на сдружаване, чрез която, всеки индивид, свързвайки се с всички други, ще се подчинява само на себе си и ще остане тъй свободен, както е бил и по-преди”.

Ръководните личности в Учредителното събрание, които на всяка стъпка цитираха Русо и дори решиха да му се издигне паметник, старателно внушаваха на народа, че те се залавят да облекат във формата на основен закон политическите блянове на Женевския мечтател. Първият и основен законодателен акт на Учредителното събрание беше знаменитата. Декларация за правата на човека и гражданина”. Тя Трябваше да съдържа принципите на новата държава. Между тях, Свободата и нейната предпоставка Равенството, Трябваше да заемат първо място. Чл. 1 на Декларацията казва: „Човеците се раждат и остават свободни и равни пред законите”. Основната догма на Русо е възпроизведена точно, обаче е турена под условието на закона. - От това следва, че в действителност човекът ще бъде толкова свободен и толкова равен на другите, колкото определят законите. Осъществяването на свободата и равенството зависят от начина, по който ще бъде съставен и по който ще работи бъдещият законодателен орган. В този момент на преминаване от идеологична догма към правна норма, Учредителното събрание, което аз отъждествявам с Третото съсловие - проявява своя здрав прагматизъм и с пълно спокойствие напуска Русо, заставайки на противоположно становище. - Макар че Русо е категорично против представителната система, събранието я установява като конституционен принцип.

В самия чл. 6 на Декларацията са формално примирени логически непримирими понятия. Казано е: „Законът е израз на общата воля. Всички граждани имат правото да сътрудничат в неговото образуване, лично или чрез своите представители”. „Общата

воля” е най-същественият елемент в държавната система на Русо. А той изрично казва, че „общата воля не може да бъде представлявана”. На тази тема Русо се връща няколко пъти, за да покаже съвсем ясно, че представителството е несъвместимо с народното самоуправление.

Поради многолюдността на модерните държави и по някои технически причини, Русо е при-нуден сам да направи някои малки отстъпления от чистата пряка демокрация. Обаче, за тези, които искрено биха желали да осъществят народовластието на Русо, е оставено на разположение едно средство: задължителният референдум или плебисцита. Но Учредителното събрание съзнателно си направи оглушки. То не искаше плебисцит. Третото съсловие се страхуваше от народа, от широката маса на бедни и недоволни, както се страхуваше и старият режим. Един втори факт не оставя никакво съмнение в това - когато конституцията бе окончателно гласувана от Учредителното събрание, то, с голямо мнозинство, отказа да я подложи на народно одобрение, въпреки протестите на опозицията и въпреки примера на Американските щати. Една щастлива случайност сложи в ръцете на Третото съсловие цялата държавна власт. Съзнавайки добре какво значи това, капиталистическата буржоазия не искаше да я дели с никого, а най-малко с широките народни маси, чиито стопански и социални интереси не съвпадаха с нейните интереси.

Но Третото съсловие не признаваше, че в новата държава прокарва напълно своите собствени схващания за управление. Неговите доктринери леко преминаха към Монтескйо; и то не случайно: барон де Монтескйо беше емпирик и възвеждаше в общоважими принципи постиженията на английската буржоазия. Монтескйо отхвърля пряката демокрация, не само по технически неудобства, но и по същество: той казва в „Духът на законите” (т. I кн. 11 гл. 6), че „народът никак не е годен да обсъжда държавните работи”. Докато Русо идеализира целокупния народ и го счита за напълно способен да се произнася върху качеството на законите (макар и да не ги съставя, което е специална работа), същият този народ е обявен от Монтескйо и Делолм за недорасъл и негоден. Разликата е не само принципна, но е разлика и на два различни светогледа. Учредителното събрание съзнателно прибягна до авторитета на Монтескйо и Делолм. Тези основни мисли на Монтескйо и ученика му, бяха развити от Сийес доста подробно и с несимпатична откровеност, в брошурата му „Що е Третото съсловие” и в някои парламентарни речи.

Благовидната маска на Третото съсловие напълно падна при установяването на новата избирателна система. Учредителното събрание въведе имотен ценз и двустепенни избори. Избирател от първа степен можеше да бъде само този, който „плаща пряк данък в размер на тридневна надница”. Данъчният минимум не е висок, но все пак, при тогавашната голяма беднотия, хиляди и хиляди френци, които с радост и гордост се наричаха „граждани”, които верваха в лозунгите на революцията и рискуваха живота си за нейното провеждане, изведнъж се видеха поставени в същото положение на политическо безправие, в което бяха и при стария режим.

В следващите три члена на Избирателния закон (чл. 5 до 7) се даваше още едно доказателство за голямото значение, което Третото съсловие е отдавало на материалните блага и на свързания с тях буржоазно-капиталистичен манталитет. А именно: „Всеки, който е обявен в не-състоятелност или във фалит, както и всеки неплатежоспособен длъжник, няма да бъде допуснат да гласува, нито ще може да стане или да остане член било на Националното събрание, било на административните или общинските съвети”. Тази нова форма на имотен ценз се простира и върху децата на онези длъжници, които са умрели без да се издължат. Най-после, добрите буржоа от Учредителното събрание не са пропуснали да улеснят инкасирането на вземанията си и

с помощта на изборителния закон. Чл. 7 постановява, че онези длъжници или деца на длъжници, които изплатят задълженията си „ще придобият правата на активни граждани, ще могат да бъдат избиратели и избираеми”.

Понеже изборите са двустепенни, то за „гласни” (Wahlmänner) могат да бъдат избирани само онези граждани, които плащат пряк данък, равностоеен на десет надници. Най-после кандидати за народни представители могат да бъдат само онези граждани, която свръх всички общи условия, притежават недвижим имот и плащат пряк данък не по-малко от една сребърна марка, т. е. осем унции чистото сребро. На тази изборителна система Трябва да се противопостави следният текст от чл. 6 на прочутата Декларация за правата на човека и гражданина: „Законът е израз на общата воля. Всички граждани имат правото да сътрудничат. лично или чрез представители, за образуването му. . Всички граждани, бидейки равни пред очите на закона.. ” и пр.

Това е нещо повече от вътрешно противоречие - това е облечена в парадни дрехи Измама. Впрочем, лицемерието е било винаги присъщо на либералистичните режими. Понеже те са изградени върху едно вътрешно противоречие между политико-етични догми и позитивно-правни норми, необходимо е противоречието постоянно да се прикрива. От там - процъфтяването на демагогията и заместване лошите дела с хубави фрази. Тази особеност на възпитаните в либерализъм граждани, добре е била разбрана от Наполеон Бонапарт, който веднъж казал на Фуше: „Спрете всички вестници. Но в началото на декрета поставете шест страници с разсъждения върху либералните принципи”.

След като видяхме кой ще създава законите в нова либерална Франция, става ни съвсем ясно значението на онази норма от Декларацията, която определяше, че всички хора са свободни и равни, но „пред законите”. Конвентът на Робеспьер, който мислеше, че сваля лъжливата демокрация на Третото съсловие и издига царството на истинското народовластие - коригира току-що цитираната норма така: „Всички хора са равни по природа и пред закона”.

Конвентът отмени с възмущение имотния ценз, но задържа двустепенната система. Събранието на „гласните” Трябваше да бъде „филтър” на народната воля - суверенната Обща воля се признаваше за мътилка, която има нужда от рафиниране! В действителност, вторият избор даваше възможност на правителствените административни органи да се намесват по-ефикасно и да „внушават” на народната воля желанията на изпълнителната власт. Конвентът въведе всеобщото и равно изборително право. Даже се съобрази с едно изискване на Русо и установи в конституцията (чл. 59) факултативния референдум за новогласуваните от парламента закони. Конституцията от 1793 г. бе действително демократична. Но с нея са свързани две съществени противоречия:: първо, тя не бе никога приложена и второ, нейните създатели установиха режима на Терора. Конституцията гарантираше на гражданите редица неотнемаеми права, а в действителност правителството на Конвента им отне всички права. Даже правото да мислиш свободно бе отнето, под страх да минеш за подозрителен.

Относно първата либерална конституция на Европа трябва да се направят още две забележки. Макар че по принцип народът бе свободен да си даде каквато форма на управление желае; макар че едно поколение не може да натрапва на следващите поколения своите схващания за държава, - Учредителното събрание установи една толкова сложна и мъчна процедура за изменение на конституцията, че тази конституция (и интересите, които тя гарантираше) Трябваше да бъде едва ли не вечна. Втората бележка е относително изборната система. Тя беше смесица от системата на

стария режим за избиране членове на съсловните събрания и от английските изборителни закони.

Англия основателно се гордее с това, че тя е изобретила и дала на човечеството парламента. Още в 1295 год., когато всички други народи са политически обезправени. английският народ създаде своя „great and model parliament”. Но истинската същност на този и на следващите парламенти се разкрива щом си припомним, по какъв начин се е попълвал личният им състав. Изборителното право в люлката на парламентаризма винаги се е основавало не върху достойнството на човешката личност, а върху някакво вещно-правно състояние. Редица институции на изборителните закони могат да се цитират като забавни куриози. В една протестна петиция до Камарата на Общините от 1793 год. се казва, че от общото число на депутатите (около 470) само една трета се избират от народа, а 307 се назначават от съответните ленд-лордове. Качеството на Камарата се е подбивало още повече и от корупцията. Дикинсън пише, че в 1762 год. правителството раздало по 200 фунта-стерлинги подкуп на 125 депутати, за да си образува мнозинство при гласуването на един важен междудържавен договор. Romilly разказва, как един депутат си купил мандата за 5 000 фунта-стерлинги, но като се страхувал, че Камарата може да бъде преждевременно разтурена от краля, уговорил да плаща тая сума на части, по хиляда лири за всека изтекла година. Едва в 1832 г., под натиска на вигите, в Англия бе прокарана първата значителна изборителна реформа, която обаче, беше само едно подобрене на старата феодална система. Едва при втората голяма изборна реформа от 1885 английският народ получи демократично изборително право, каквото други, по-малки и по-скромни народи, отдавна имаха, напр. България още от 1879.

И така, двете абсолютни ценности на Русо - свободата и равенството - двете магически думи и челни лозунги на революцията, бяха поставени от първата европейска либерална конституция под властта на закона, а законите Трябваше да бъдат създавани от един парламент, избран при имуществен ценз и двустепенна изборна система. Същевременно, обаче, едно субективно частно право бе възведено в степен на вродено, неотнемаемо и свещено право - частната собственост. В Декларацията, а после и в Конституцията, е казано, че естествените права на човека и на гражданина са: „свободата, собствеността, сигурността и съпротивата срещу тиранията”. Сигурността е допълнение на собствеността. В последствие либералистичните законодателни тела изградиха цялото гражданско, и отчасти публично, право върху догмата на едно „ненарушимо и свещено право”, както собствеността се нарича в последния член на Декларацията. Знаино е, че Русо зае отрицателно становище към частната собственост, защото мислеше, че тя е главната виновница за изчезването на естественото равенство и на първичната свобода. Обаче, това не попречи на Третото съсловие да легализира Златния телец и при новия режим, и то под етикета на най-неоспоримия авторитет - Жан-Жак Русо.

*

* *

Няколко думи за централния стълб на либералната демокрация, от създаването ѝ до ден днешен - народният суверенитет.

За народен суверенитет говореха още схоластиците. Но френската революция, както и духовните ѝ наследници” взеха понятието направо от Русо. При всички случаи на разискване в Учредителното събрание и вън от него, винаги се цитираше Русо. Усилията на доктринерите са да съгласуват постулатите на идеалиста Русо, с материалистично-утилитарните схващания на Третото съсловие. От там, именно, от

насилственото съчетаване на две логично непримирими величини, произлизат непреодолими вътрешни противоречия, които принуждават либералната демокрация да почива върху философски и правни фикции, върху неискреност и по необходимост, върху гол-ма доза демагогия. Онази „пълнота на властта“, която Жан Боден приписа на краля, Русо я взе на готово и я прехвърли върху народа като едно неделимо цяло, съставено от множество индивиди. *L'Etat c'est moi* се превърна в *Les mois c'est l'Etat*. Основният недостатък на атомистичното схващане тук няма да засягам. Искам само да изтъкна, че Русо отъждестви суверенът с народното тяло, като едно цяло, като *corps politique*.

Декларацията и Конституцията от 1789 и 1791 г. изрично и тържествено обявяваха, че суверенитетът е неделим, неотчуждаем, неотнемаем и принадлежи на народа. Това е основното начало. А прилагането му в позитивното право е тъкмо противоположно на принципа: идейната догма и празната норма представляват *contradictio in adjecto*.

Конституцията казва: „Нацията, от която изхождат всички власти, не може да ги упражнява иначе, освен чрез делегация. Френската конституция е представителна. Представители са Законодателното тяло и Кралят. Законодателната власт е делегирана на едно Народно събрание, съставено от временни представители, свободно избрани от народа...” А Русо е категоричен: „Аз казвам, пише той в *Contrat  Social liv. II. ch. I*, че суверенитетът, бидейки упражняване на Общата воля, не може да бъде отчужден, и че суверенът, който е колективно същество, може да бъде представен само пряко чрез себе си, защото властта може да бъде прехвърляна, но не и волята”.

Противоречието бе крещящо. Учредителите забелязаха това и в своите многобройни речи, които блестяха от духовита изобретателност и софистика, се мъчеха да убедят - не себе си, а другите и историята - че противоречието изчезва, щом се приеме, че народът остава собственик и носител на суверенитета, а само упражняването му се поверява, и то временно, на народни избраници. Абатът Сийес бе искрен, когато каза в една своя реч: „...абсолютно необходимо е да признаем на едно подходящо мнозинство, всички качества на общата воля”!

Учредителното събрание не се поколеба първо да даде пример за санкциониране на това дълбоко противоречие. С декрета си от 18 юли 1789 г. Съсловното събрание се самообяви за Учредително национално събрание и си присвои монопола да бъде представител и тълкувател на общата воля на народа. Тъй, софистиката се превърна в правна фикция, а фикцията - в конституционна норма.

Колосалната власт на суверенитета Русо даде на целокупния народ, като неделимо „народно тяло”. Същата %тази власт, обаче, Учредителното събрание я предостави само на една част от народа: на мнозинството от избирателите; а упражняването ѝ бе поверено на няколкостотин депутати, по-точно: на парламентарното мнозинство. За задължителен референдум, за плебисцит - не става дума.

Като строга присъда от другия свят, звучат следните думи на Русо (*Contrat  Social liv. III. ch. XV*): „Закон, който не е ратифициран непосредствено от народа, е нищожен и не е никакъв закон. Английският народ си въобразява, че е свободен, но той се лъже много. Той е свободен само през време на изборите за членове на парламента: щом те бъдат избрани, той става роб, той не е вече нищо”.

- Какви правни отношения се установяваха между избирателите и избранниците?

Учредителното събрание намери убедителни аргументи, за да премахне императивния мандат. С това народните представители станаха напълно независими от избирателите си, в своите мнения и решения. И понеже народът не получи отзователно право, т. е. възможността да отнема мандата на ония свои представители, които са загубили народното доверие, то, до изтичането на легислатурата, депутатите можеха да разпореждат със съдбините на народа по свое усмотрение. Често се случва в либерали - демократичните страни, народът в своето мнозинство да не одобрява решенията на своите представители - и това неодобрение той изразява чрез преса, митинги и всевъзможни протести - но въпреки всичко, решенията на парламента стават закони, които се считат за израз на общата воля и са задължителни.

Народните представители не носят за далата си никаква юридическа отговорност. Защо? Защото, казва господстващата либералистична теория, те са представители на суверенния народ, а суверенът е неотговорен пред никого.

Схващането на германската Юридическа школа за същината на народното представителство и на парламента бе свирепо атакувано от либералистите, но то е близко до действителността, искрено и научно издържано, а именно: изборите не могат да се отъждествят с упълномощаване, нито с делегиране на права. Изборите са само средство за установяване на един държавен орган, парламента, който получава властта си не по волята на избирателите, а по силата на конституцията. Еднаж поставен в действие, парламентът решава по своя собствена и свободна воля, а решенията му се считат за воля на народа, по-точно: на държавата, защото тъй постановява основния закон.

Дългият опит е доказал, че за мнението на избирателите държат сметка само онези депутати, които имат намерение да се кандидати-рат за преизбиране. Депутат, който говори и гласува против желанието и мнението на своите избиратели, има едно типично и горделиво оправдание: че е действувал в полза на народа, а не на една избирателна околия. Във всеки случай, един неизлечим недъг на представителната система е, че волята на народа е психически и фактически различна от волята на народните представители.

9^{-ти} термидор означаваше проваляне на крайния политически индивидуализъм. Не особеностите на личността Робеспьер, а особеностите на учението, което той фанатично провеждаше, доведе до познатите в историята крайности. След провалянето на първата революция, настъпи реакция и отрезвение. Хората не верваха вече, че държавата може да бъде сполучливо устроена върху догмите на естественото право. Разумната държава на Русо беше непостижим идеал или пакостна утопия. Против либерализма се опълчиха исторически събития: цезаризмът на Наполеона, реставрацията на Бурбоните, Виенският конгрес и неговите последици за конституционното право.

В областта на политическата философия реакцията беше широка: национализмът на Историческата школа и на немската романтика, неопатримониализмът на един Халер, новият теократизъм на де Местр и на Лоренц фон Щайн, дълбоката философия на Хегел и особено социализмът в разните му форми.

Но връщане назад не можеше да има. Политическият човек трябваше да върви напред. Никое от новите течения не бе достатъчно силно, за да го повлече само. И старият либерализъм, понесен от капиталистичната и средноимотна буржоазия, ту с измама и насилие, ту с отстъпки на това или онова течение, успя да премине препятствията и да оцелее, дори до фашистката и националсоциалистическата революции, които окончателно го провалиха идейно и фактически.

За оцеляването на либерализма най-много спомогна обстоятелството, че и реакцията имаше либералистична подкладка. Някоя конституция, след 9 термидор, не поеме да се върне към старото „божествено право“, а всички се стараеха да замаскират реакционерството си, с колкото може по-красиви либералистични лозунги. Наполеон запази триколяра и с Марсилезата начело тръгна да завоюва свободни народи. Луи XVIII., както и немските князе, даруваха на народите си конституции и се стараеха да им внушат, че могат да получат политически права и свободи, не само чрез революция, но и по бащинското благоволение на своя легитимен монарх.

*

* *

Интересно е да се отбележи, в каква форма се яви либерализмът след ударите, които му нанесе животът. Първият сериозен ремонт му бе направен от тъй наречените „доктринери“ - идеолозите на френската реставрация (Mme de Staël, Royer-Collard, B. Constant и др.), които станаха мост между XVIII и XIX в. в. Тези теоретици на новия либерализъм са лишени от пламенния идеализъм на Русо и от фанатичното доктринерство на Робеспьер. Те са политици, които с помощта на политическата философия търсят компромисно помирение между принципите и историческите факти. Емпиризмът и сенсуализмът на XVIII век беше развит от тях до степен на политически и нравствен прагматизъм. Дори и най-мъчните теоретични и логически проблеми, биваха разрешавани лесно, в името на ползата, на необходимостта, на здравия разум. „Методът на добрия смисъл“ стана нещо като научно разковниче.

Русо, чиито силогизми компрометираха усилията на първото френско Учредително събрание, сега беше забравен. Заедно с него изчезна пробният камък за измерване чистотата на предлаганите либералистични догми и норми. Всичко се опрости. Вече нямаше нужда от софизми, за да се докаже, напр., че представителната система не извращава народния суверенитет. Хората сякаш се измориха да решават неразрешими проблеми и приемаха основните формули на доверие, питайки се, какво Трябва да се прави по-нататък. - Щом конституцията казва, изрично или имплицитно, че всички власти изхождат от народа и че той ги делегира на определени органи, управлението се смета демократично и гражданите Трябва да бъдат доволни. Парламентът е представител на народа. Чрез изборите гражданинът упражнява своето „суверенно“, „свещено“ и т. н. право на самоуправление. Важното е да има парламент и избори. Що е свобода? - пита се Бенжамен Констан и отговаря: „Това е правото на всекиго едного да не се подчинява никому, освен на закона-. И изброява гарантираните от конституцията основни граждански права. Важното е, следователно, тези права да не бъдат нарушавани, а законодателите да ги разширяват колкото може повече, или поне да не ги стесняват много. Всички са равни пред закона - и това е достатъчно. Иначе хората са и остават неравни. „Има и други права (освен тези, които конкретният учредител е благоволил да впише в конституцията), казваше Ройе-Колар, а „те се разпределят съобразно с неравенствата, които Провидението е благоволило да установи между хората“. Старият либералист казва: „Така е!“ и гледа да мине и той в категорията на новите привилегировани.

Накъсо казано, либерално-демократичното общество прие като политико-правни аксиоми всички ония конституционни принципи, които френската революция създаде и които достигнаха до началото на 19^{-ти} век. За техния произход, за философската им същина, за включеното в тях логическо противоречие и др. т. въпроси, които измъчваха доктринерите на революцията, вече не питаше никой.

Либералната демокрация се съсредоточи, доктинерно и политико-фактически, в парламента. Изборите станаха едничкия път към него. А самият той стана сигурното, ако не и единственото, средство към властта.

Модерната либерална демокрация, напълно основателно наречена и парламентарна, се свеждаше на практика до следните две точки: да се спечелат изборите, за да се завладеет парламента. От сега нататък всички усилия ще бъдат насочени към тези две цели. Всичко останало ще бъде само декори. Стилът на декорите е преко наследство от първото Учредително събрание на Френската революция, а именно-да се придаде колкото може по-пълна илюзия на народно самоуправление.

Повечето избирателни системи имат за интимна своя задача да осигурят на правителството мнозинство. Такива са, напр. цензовите системи, плюралният вот, степенуваният избор, явното гласоподаване и др. Но нека вземем най-демократичната система - всеобщото, равно, преко и тайно избирателно право, при мажоритарна и при пропорционална изборна система.

Съвременният демократ вече се е примирил с принципа на болшинството. Право или криво, той е съгласен да бъде управляван от мнозинството, като на малцинството оставя една надежда: да стане мнозинство или да се присъедини към противниците си. Нека анализираме някои типични крайни резултати и да видим, дали и това минимално изискване на съвременната либерална демокрация е действителност или и то е една илюзия.

Да вземем Третата френска република, която се гордееше с това, че е най-верната носителка на либералната демокрация. Следните цифри вземам от френски извор. От около 40 милиона французи само 11,5 милиона се ползват с избирателно право. Жените продължават да бъдат лишени от него. Броят на въздържащите се от гласуване е средно 24%, една четвърт от избирателите. При мажоритарната система абсолютното мнозинство ще вземе всичките мандати, което значи, че парламентът ще бъде представител само на около пет милиона избиратели, или на около 12% от целия народ. Нещо повече: проф. Бартеми изчислява, че при мажоритарната система „броят на представените в парламента избрани депутати, само в редки случаи съставлява повече от половината подадени гласове; в повечето случаи, в парламента е представено малцинството на избирателите, така напр. изборите през 1885 г. са дали на избраните депутати само 43 %, а изборите през 1877 г. - 49% от всичките подадени гласове”. Пропорционалната система премахва тези куриозитети и неправди, макар че докарва други злини; но Франция никога не е имала чиста пропорционална система, а някакви комбинации от нея. А като се има пред вид, че по някои спорни въпроси мнозинството не е единодушно, излиза, че парламентът взема задължителни за целия народ решения, с болшинство, което представлява едва $\frac{1}{4}$ от избирателите и 7-8% от населението.

Бих могъл да приведа още много данни от Франция и от други либералистични държави, големи и малки, но не е необходимо, защото е явна истина, че и в тази точка на своята разклатена крепост, либералната демокрация показва едно вътрешно противоречие: тя постулира, че болшинството от народа трябва да решава за сметка на цялото, но излиза, че едно организирано малцинство в действителност се налага на цялото. Демокрацията се превръща в една партийна олигархия. Народният суверенитет става мираж в пустинята, който примамва пътниците да вървят и да вървят все напред, като омагьосани. Има ли нужда да се споменава за хилядите изборни хитрости и дори малки престъпления; за изборната геометрия; за демагогията; за лъжливата и понякога съзнателно безчестна агитация; за честите изменения на избирателните закони; за оплакванията от насилия и неправди след всеки избор, и пр. пр.?

Политическите партии са необходимите и легализирани посредници между народа и властта. Но от идейни групи първоначално или привидно, те се превърнаха в организации за изкористване на народните възможности, чрез средствата на държавата. Имам събран огромен материал от разни държави, който може да докаже тези печални констатации. Депутатството стана по-малко служба, а повече занаят. Желанието за преизбиране създава демагогията. Общият интерес отстъпва пред интереса на партията, на съсловието, на избирателната колегия.

При парламентарния режим, който ни се представя като най-чистата форма на либералната демокрация, министрите са напълно зависими от мнозинството. А депутатите, за да вършат извънслужебните си работи, имат нужда от благоволенieto на съответния министър. И се установява споразумение, което демокрацията нарича сътрудничество или хармония. Но хармонията изчезва сътрудничеството се превръща във вражда, кабинетът е в криза, щом разликата между желания и удовлетворение премине точката на толеранса. Към това се прибавя и борбата на почти всеки депутат да стане министър. От друга страна, парламентът има съзнание за своята огромна и неотговорна сила, и я използва най-рационално за своите интереси. Щастие е, когато тези интереси съвпадат с интересите на нацията. Един стар френски парламентарист говори за „тотална диктатура на парламентите”.

За партийната и парламентарна корупция също няма да говоря. Тя започна от Англия, от президента Валпол. Тя е подробно описана в Северна Америка. Скандалните афери Панама, Мадам Ханс, Устрид, Ставицки, Леви и др. бяха оцелели видни дейци на либерализма, но и видни парламентаристи и парламентарни министри⁴⁵.

Ще завърша този кратък преглед на вътрешните противоречия в либерално-парламентарната демокрация с думите на един виден съвременен парламентарист, който три пъти е бил министър-председател на Франция, който е голям патриот и който след като повече от 30 години е носил като светиня идеалите на демокрацията, най-после се убеждава, че недъзите ѝ са неизлечими и търси, но засега още напразно, изход към някоя нова форма на народовластие - по-проста, по-близка до народа и до живота, по-искрена, по-почтена в думи и дела.

„Обща воля ли? пише Андре Тардийо в 1936 г., - Не. Всеобщо гласоподаване? - Не. Волята на мнозинството? - Не. Суверенитетът на народа е абстракция, противна на действителността. Едно право несъвършено, неравно и основано върху фалшифицирана аритметика. Франция притежава не управление на народа чрез самия него, а управление на болшинството, установено чрез фактическо малцинство. Деспотизъм на олигархията. Народът си мисли, че създава закони, а в действителност той само носи тежестите им. Демократичните идеи не разрешиха проблемата за суверенитета; те сломиха суверенитета на кралете, но бяха безсилни да изградят суверенитета на народа...”⁴⁶.

И не за да похули родината си, която той обича повече от всичко, а за да заклейми старата грешница либералната демокрация, Тардийо се провиква: „Франция живее в лъжа (Както всички либералистично управлявани държави, бих добавил аз). Лъжа е, когато се казва на народа, че му е дадено всеобщо избирателно право, защото три четвърти от народа не гласуват. Лъжа е, когато го уверяват, че законите са израз на

⁴⁵ André Tardieu - La profession parlementaire. Paris 1937. стр. 331.

⁴⁶ André Tardieu – Le Souverain captif, Paris 1936. стр. 268.

общата воля, защото законите се гласуват от камарите, които, избрани от четвъртинката на избирателите, не представляват нито мнозинството от тази четвъртинка. Лъжа е, когато му говорят за свобода и равенство, защото държавата живее под режима на произвола, фаворизацията и ходатайствата. Ето 150 години вече, откак се подиграват с народа⁴⁷.

В заключение, връщам се към началните мисли на тази статия. Тежката криза, която преживяват, всички либерални демокрации, е признак, не само на старческа немощ у демокрацията, а и на вродени недъзи. Успоредно с тази немощ и недъгавост възникнаха две млади, могъщи и искрено народолюбиви учения: фашизмът и националсоциализмът.

И аз се питам: светът не се ли намира пред нов голям завой, както преди 150 години, когато абсолютизмът Трябваше да си отиде под натиска на либерализма? Не е ли вече дошъл реда на стария, егоистичен и неискрен либерализъм?

Близкото бъдеще ще покаже. На хоризонта вече се очертава Новия ред в една Нова Европа.

⁴⁷ Цитирано съчинение, стр. 276.